

Využití výtvarného experimentu v mateřské škole

Denisa Poláchová

Bakalářská práce
2014

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně

Fakulta humanitních studií

Ústav školní pedagogiky

akademický rok: 2013/2014

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: Denisa Poláchová

Osobní číslo: H11032

Studijní program: B7507 Specializace v pedagogice

Studijní obor: Učitelství pro mateřské školy

Forma studia: prezenční

Téma práce: Využití výtvarného experimentu v mateřské škole

Zásady pro vypracování:

Zpracování rešerše a studium odborné literatury z oblasti využití výtvarného experimentu v mateřské škole.

Vymezení klíčových pojmů k tématu výtvarného experimentu a výtvarné výchovy v MŠ.

Zpracování souboru výtvarných experimentů.

Realizace výtvarných experimentů.

Vyhodnocení získaných dat z průběhu realizace výtvarných experimentů.

Prezentace souboru výtvarných experimentů, doporučení pro jejich využití v praxi.

Rozsah bakalářské práce:

Rozsah příloh:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

BABYRÁDOVÁ, Hana a Pavel KŘEPELA. Spontánní umění. Brno: Masarykova univerzita, 2010. ISBN 978-80-210-5400-4.

HAZUKOVÁ, Helena. Výtvarné činnosti předškolních dětí. Informatorium 3-8. Praha: Portál, 2012, roč. 19, č. 9. ISSN: 1210-7506.

KOHL, Mary Ann F. 200 výtvarných činností: náměty pro tvořivost dětí od 3 let. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-765-5.

MIŠURCOVÁ, Věra a Marie SEVEROVÁ. Děti, hry a umění. Praha: ISV, 1997. ISBN 80-85866-18-8.

STADLEROVÁ, Hana, Pavla NOVOTNÁ, Kateřina PLESNÍKOVÁ, Jana FRANCOVÁ, Marta SVOBODOVÁ a Katarína TULÁKOVÁ. Východiska a inspirace pro výtvarnou tvorbu dětí v předškolním vzdělávání. Brno: Masarykova univerzita, 2011. ISBN 978-80-210-5732-6.

UŽDIL, Jaromír. Čáry, klikyháky, paňáci a auta: výtvarný projev a psychický život dítěte. Praha: Portál. ISBN 80-7178-599-7.

VONDROVÁ, Petra. Výtvarné techniky pro děti: hry a výtvarné činnosti pro děti ve věku od 4 do 9 let. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-329-1.

Vedoucí bakalářské práce: **Mgr. Monika Szimethová, PhD.**

Ústav školní pedagogiky

Datum zadání bakalářské práce: **23. ledna 2014**

Termín odevzdání bakalářské práce: **2. května 2014**

Ve Zlíně dne 23. ledna 2014

doc. Ing. Anežka Lengalová, Ph.D.
děkanka

doc. PaedDr. Adriana Wiegerová, Ph.D.
ředitelka ústavu

PROHLÁŠENÍ AUTORA BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

- odevzdáním bakalářské práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby ¹⁾;
- beru na vědomí, že bakalářská práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k nahlédnutí;
- na moji bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3 ²⁾;
- podle § 60 ³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60 ³⁾ odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – bakalářskou práci - nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování bakalářské práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky bakalářské práce využít ke komerčním účelům.

Prohlašuji, že

- elektronická a tištěná verze bakalářské práce jsou totožné;
- na bakalářské práci jsem pracoval samostatně a použitou literaturu jsem citoval. V případě publikace výsledků budu uveden jako spoluautor.

Ve Zlíně 29.4.2014

Bakalářka!
.....

1) zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování vědeckých prací

2) Vysoká škola nepříslušně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně poměrné oporovitě a výsledky obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.

(2) *Dizertační, diplomová, bakalářská a rigorózní práce odebrané uchazečem k obhajobě musí být sří nejvýše pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlédnutí veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce požičovat na své náklady výtisk, opisy nebo rozmnoženiny.*

(3) *Platí, že odebraná práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.*

2) *zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:*

(3) *Do práva autorského také nezahrnuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, utýje-li učitel za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacímu zařízení (školní dílo).*

3) *zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:*

(1) *Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst.*

3). *Odůvodní-li autor takového díla užití školní bez vědomí držitele, mohou se tyto osoby domáhat náhrady případného poškození jeho vůle a souhlasu. Ústanovení § 35 odst. 3 smlouva neobstojí.*

(2) *Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užití či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněným zájmem školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.*

(3) *Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdětku jin dovozeného v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložil, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlíží k výši výdětku dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.*

ABSTRAKT

Cílem bakalářské práce je popsat výtvarný experiment a možnosti jeho využití v mateřské škole. Teoretická část popisuje výtvarný experiment, jeho postup a důvody proč ho využívat u dětí předškolního věku. Také se zaměřuje na kompetence, které lze prostřednictvím výtvarného experimentu u dětí předškolního věku rozvíjet. Teoretická východiska byla podkladem pro navržení souboru výtvarných experimentů. Soubor výtvarných experimentů byl poté realizován v mateřské škole.

Klíčová slova:

výtvarný experiment, výtvarné vyjádření, tvořivost, sebevyjádření, dětská hra

ABSTRACT

The aim of the thesis is to describe art experiment and options of use in the kindergarten. The theoretical part describes art experiment, process of art experiment and reasons why you use with preschool children. It also focuses on the competencies that can be developed in preschool children through art experiment. The theoretical background was the basis for the design set of art experiments. The set of art experiments was then implemented in the kindergarten.

Keywords:

art experiment, artistic expression, creativity, self-expression, children's play

Poděkování

Chtěla bych poděkovat vedoucí bakalářské práce Mgr. Monice Szimethové, PhD. za odborné vedení, konzultace a také za ochotu a podnětné poznámky a připomínky k práci.

Dále mé poděkování patří paní ředitelce mateřské školy za ochotu a otevřenost a umožnění realizace souboru výtvarných experimentů.

Také chci poděkovat své rodině a přátelům za podporu a dodávání energie k dokončení práce.

Prohlašuji, že odevzdaná verze bakalářské práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

OBSAH

ÚVOD	10	
I	TEORETICKÁ ČÁST	12
1	VÝTVARNÝ EXPERIMENT	13
1.1	OD EXPERIMENTU K VÝTVARNÉMU EXPERIMENTU.....	13
1.2	VÝTVARNÝ EXPERIMENT - KROK ZA KROKEM.....	15
1.3	VYUŽITÍ NETRADIČNÍCH TECHNIK VE VÝTVARNÉM EXPERIMENTU.....	18
2	DÍTĚ PŘEDŠKOLNÍHO VĚKU A VÝTVARNÝ EXPERIMENT	20
2.1	VZTAH VÝTVARNÉHO EXPERIMENTU A HRY	20
2.2	OD VÝTVARNÉHO EXPERIMENTU K ROZVOJI TVOŘIVOSTI A SEBEVYJÁDŘENÍ	22
3	MOŽNOSTI VYUŽITÍ VÝTVARNÝCH EXPERIMENTŮ V PRAXI	25
3.1	VÝTVARNÝ EXPERIMENT V PŘEDŠKOLNÍM VZDĚLÁVÁNÍ	25
3.2	VÝTVARNÝ EXPERIMENT V RODINNÉM PROSTŘEDÍ A ZÁJMOVÝCH KROUŽCÍCH	30
II	PRAKTICKÁ ČÁST	31
4	CHARAKTERISTIKA SOUBORU VÝTVARNÝCH EXPERIMENTŮ	32
5	PODROBNÝ POPIS JEDNOTLIVÝCH VÝTVARNÝCH EXPERIMENTŮ	36
5.1	VOSKOVÉ TVARY.....	36
5.2	OHŇOSTROJE	38
5.3	PODZIMNÍ STROMY	40
5.4	POVRCHY	42
5.5	BAREVNÝ DÉŠŤ	44
5.6	MALBA ČAJEM.....	45
5.7	ZAMRZLÉ OKNO.....	47
5.8	KORÁLKY	48
5.9	RÝHY	50
5.10	BAREVNÝ KOKTEJL.....	52
6	EVALUACE SOUBORU VÝTVARNÝCH EXPERIMENTŮ	54
6.1	VÝTVARNÝ EXPERIMENT Z POHLEDU UČITELKY MATEŘSKÉ ŠKOLY	54
6.2	VÝTVARNÝ EXPERIMENT Z POHLEDU DĚTÍ.....	55
6.3	PEDAGOGICKÁ REFLEXE	56
ZÁVĚR	60	

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY.....	62
SEZNAM TABULEK.....	64
SEZNAM PŘÍLOH.....	65

ÚVOD

Experimentování je pro lidi přirozené, zvláště pak pro děti. Mohou při něm uplatnit svoji zvědavost, fantazii i chuť učit se novému. Výtvarný experiment je prostředkem, jak se děti mohou přirozeně učit a objevovat způsoby, techniky a možnosti výtvarného vyjádření se. Děti se rády výtvarně vyjadřují, ale strach z chyby a toho, že jejich výtvarný výtvor nebude podobný vzoru, podle kterého mají tvořit, tuto chuť výtvarně se vyjadřovat může oslabovat. Výtvarný experiment je jednou z možností, jak tvořit beze strachu z chyby, dává prostor pro kreativitu a osobitý přístup k práci každého jedince. Může tak být pro děti prostředkem podpory zájmu výtvarně tvořit.

Bakalářská práce je rozdělena do dvou částí – teoretické a praktické. Hlavním cílem práce je popsat výtvarný experiment a možnosti jeho využití v praxi. Teoretická část se zabývá výtvarným experimentem, jak je definován a jaký má postup. Cílem této části je popsat výtvarný experiment a poskytnout teoretická východiska pro praktickou část. Subkapitoly se zaměřují na výtvarný experiment v souvislosti s experimentem z laického pohledu a experimentem vědeckým, dále na souvislost mezi výtvarným experimentem a netradičními výtvarnými technikami. Záměrem teoretické části práce je též snaha o objasnění důvodů, proč je výtvarný experiment pro děti přirozený a co je možné skrze něj u dětí rozvíjet. Jelikož obor, který studuji, je zaměřen na předškolní vzdělávání, práce se zaměřuje převážně na děti předškolního věku. Dále jsou v ní popsány možnosti využití výtvarného experimentu v praxi, jak ho můžeme využít v rámci mateřské školy. V práci jsou také rozebrány kompetence podle RVP PV, které skrze výtvarný experiment můžeme u dětí rozvíjet. V závěru teoretické části se poukazuje na možnost využití výtvarného experimentu u dětí předškolního věku i mimo mateřskou školu, buď v rámci kroužků, nebo výtvarných aktivit v domácím prostředí.

V praktické části je navržen soubor výtvarných experimentů, určený k realizaci v mateřské škole. V úvodu praktické části, kde je tento soubor výtvarných experimentů popsán, je uvedeno, pro koho jsou výtvarné experimenty určeny. Dále je zde rozebráno, jaké má tento soubor experimentů cíle a jaké kompetence prostřednictvím něj děti získají. Cíle souboru výtvarných experimentů jsou rozvíjet tvořivost dětí předškolního věku a podporovat sebevyjádření dětí skrz výtvarné prostředky. Také je zde zmíněn jeho přínos a zdůvodnění jeho potřeby. Poté se praktická část zaměřuje na jednotlivé výtvarné experimenty, jejich postup i záznam jejich realizace v praxi. Dále je realizace výtvarných experimentů

zhodnocena v závěrečné reflexi, kde je také uvedeno hodnocení ze strany učitelky mateřské školy a dětí. Na závěr praktické části bakalářské práce jsou navržena doporučení pro praxi.

Výtvarný experiment může být cestou, jak přirozeně rozvíjet schopnosti a dovednosti dětí prostřednictvím svobodného tvoření, experimentování a hry.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 VÝTVARNÝ EXPERIMENT

První kapitola teoretické části bakalářské práce se zaměřuje na výtvarný experiment a jeho vymezení. Nejprve se pokusím objasnit, co výtvarný experiment je, co je v něm důležité. Slovo experiment v tomto pojmu může evokovat různé asociace, jak s experimentem obecně, tak s experimentem ve vědě. Proto se první podkapitola zabývá vymezením tohoto pojmu a hledáním rozdílů a styčných ploch s experimentem obecně chápaným i experimentem vědeckým. Další podkapitola se už přímo zabývá teoretickým popisem výtvarného experimentu, a jeho postupem. A jelikož výtvarný experiment nám může asociovat i něco neobvyklého, netradičního, třetí kapitola objasňuje rozdíly mezi výtvarným experimentem a netradičními výtvarnými technikami.

1.1 Od experimentu k výtvarnému experimentu

Na experiment lze nahlížet z různých úhlů pohledu. Tento pojem využívají téměř všichni, avšak v různých kontextech. Nejširší pohled na experiment, běžně chápaný laickou veřejností, je pojímán, jako zkoušení něčeho nového, prostý pokus s tím, že výsledek buď vyjde, nebo ne.

V tomto **laickém** slova smyslu jde o hledání odpovědí na otázky, prostřednictvím působení na své okolí. Postupně zkusíme různé možnosti a tím objevujeme něco nového (Havigerová 2011, s. 115). Tento způsob experimentování je lidem přirozený. Už od časných vývojových stádií máme tendenci takto experimentovat. I batolata experimentují, například když staví věž z kostek a zkoušejí, zda s další přidanou kostkou se stavba udrží, nebo spadne. Předpokladem experimentování nejen u dětí je zvědavost a aktivita.

Během vývoje lidstva experiment proniká do vědy – nejprve do přírodních věd jako jsou fyzika, chemie, či biologie, poté i do věd humanitních. Později v období modernismu se experiment dostává i do umění. (Giboda, 2010, s. 50)

Vědecký experiment je *výzkumná metoda, jejíž síla spočívá v možnosti manipulování s proměnnými. Experimentátor plánovitě zasahuje do proměnných, což mu umožňuje odhalovat hlubší kauzální souvislosti* (Gavora, 2010, s. 149). Z této definice vyplývají rozdíly mezi širokým chápáním experimentu a jeho pojetím vědeckým. Experiment ve vědě musí mít určité proměnné (závislou a nezávislou), kterou jsou předem definovány. Všechno se navíc, jak uvádí Havigerová (2011, s. 118), *odvíjí od postulované hypotézy, která formuluje*

tvrzení o vztahu mezi dvěma či více proměnnými. Zásahy experimentátora, jak můžeme vidět výše, jsou plánovité, ne pouze nahodilé, jako tomu může být u experimentu chápaného z obecného hlediska.

Ve **výtvarném** umění je pojetí experimentu odlišné. Ve výtvarném umění jde o *pokus, který může být uplatněn na všech stupních a ve všech složkách tvůrčího procesu, při objevování nových materiálů, technických postupů, při použití nových nástrojů, ale i v názoru na umělecký tvar, společenskou funkci díla* (Baleka, 1997, s. 98). Z toho vyplývá, že ve **výtvarném experimentu** jde hlavně o zkoušení něčeho nového, ať už jde o výtvarný postup, techniku nebo myšlenku. Jak uvádí Tuřáková (2011, s. 74), při výtvarném experimentu zkusíme různé možnosti s účelem dosáhnout nových zkušeností. Chceme tvořit jinak a i přemýšlet nad touto tvorbou jiným způsobem. Experiment ve výtvarném pojetí je také do velké míry závislý na náhodě.

Pro výtvarný experiment tedy neplatí stejná pravidla, jako pro experiment vědecký. Zatímco **experiment vědecký** vyžaduje systematičnost a určitou přísnost, **výtvarný experiment** je hlavně o tvořivosti a vyzkoušení si něčeho nového. Tam kde u **vědeckého experimentu** platí, co možná nejvyšší objektivita, tam se u **výtvarného** uplatňuje subjektivní nazírání na svět. Co podle jednoho člověka může být zcela běžné, může pro druhého znamenat právě novou zkušenost a nový zdroj k experimentování. Rozdíl také můžeme spatřit v opakovatelnosti experimentu.

Ve **vědeckém experimentu** je opakovatelnost jeden ze základních požadavků na experiment. Dalšími požadavky jsou přísnost, přesnost a již zmiňovaná objektivita. Jde o to, že za stejných podmínek lze totožný experiment provést na jiném výzkumném souboru. (Havigerová, 2011, s. 117 - 118) To znamená, že experiment lze zopakovat, přičemž dojdeme ke stejnému výsledku. Ve **výtvarném experimentu** však opakovatelnost není možná už z důvodu jeho podstaty. Protože každý člověk myslí jinak, každý člověk má jiné zkušenosti například s výtvarnými technikami. Pro zkušeného výtvarníka může být pro příklad míchání barev rutinou, nad kterou se nepozastavuje. Naopak pro dítě může být samotné míchání experimentováním, které mu nabízí nové zkušenosti a podněcuje jeho zvědavost. Podle Tuřákové (2011, s. 75) ve výtvarném experimentu také pracujeme nejen s tím, co chceme vyjádřit, ale i se způsobem, jakým to chceme vyjádřit. Neexperimentujeme však jenom s materiálem, ale i s myšlenkami, smyslovými zkušenostmi a našimi pocity. (Tuřáková, 2011, s. 75) Z toho vyplývá další důvod, proč je výtvarný experiment neopakovatel-

ný. Pokud pracujeme s emocemi, opakovatelnost není možná, protože každý člověk může reagovat na určitou věc jiným způsobem, cítit jinak a též vyjádřit to jinak. Stejně je to se smyslovou zkušeností, která může být taktéž u různých lidí rozdílná. Zatímco jeden člověk vnímá například chlad jako příjemný a výtvarně tento vjem takto zachytí, jinému se zdá stejný vjem jako nepříjemný. Jeho výtvarné zachycení této zkušenosti se bude poněkud lišit.

Výtvarný a vědecký experiment však na druhou stranu mají také některé společné rysy. V obou případech je vyžadována aktivita. Oba také musejí z něčeho vycházet. Jak uvádí Giboda (2010, s. 50), experiment vyžaduje kreativitu, vizi a schopnost abstrakce. Je to tvůrčí proces, mající určitý řád a postup. Jak u vědeckého, tak i u výtvarného experimentu je na počátku určitý cíl. Ve vědě je tento cíl vyjádřen snahou potvrdit vlastní vizi, kterou nazýváme hypotéza. V umění je také výchozím bodem hypotéza, kterou však nazýváme uměleckým záměrem.

V obou experimentech také určitým způsobem ovlivňujeme podmínky, abychom dosáhli výsledku. Je zapotřebí aktivita, nejen pasivní pozorování. Stejně tak je potřeba experiment, ať vědecký, či výtvarný, určitým způsobem vyhodnotit.

Výtvarný experiment tedy má určité charakteristiky, které ho spojují s experimentem vědeckým. V jiných bodech se však nahlížení na experiment rozchází, protože pro vědu a umění neplatí stejná měřítko.

1.2 Výtvarný experiment - krok za krokem

Výtvarný experiment má, jak už je psáno výše, svůj určitý postup. V této podkapitole bude výtvarný experiment rozebrán podrobněji, právě z hlediska jeho postupu. V doposud prostudované literatuře se nevyskytoval striktně vymezený postup výtvarného experimentu. V jednotlivých zdrojích byly uvedeny jen částečné a neúplné informace. Z tohoto důvodu jsme krok za krokem vytvořili postup výtvarného experimentu.

Na začátku každé aktivity, by neměla chybět **motivace**. Výtvarný experiment je ale specifický v tom, že často může být motivací sám osobě. Podle Slavíkové, Slavíka a Házukové (2000, s. 153) představuje výtvarná experimentace nebo též zkoumání či explorace pokusné hledání řešení určitých výtvarných problémů. Zkoumaný problém by měl být sám

o sobě natolik přitažlivý, aby děti nutil k bádání, hledání cest, zkoušení a to vše bez další motivace.

Před začátkem experimentování můžeme také navodit určitou atmosféru, podporující naladění se k činnosti. K určité motivaci můžeme použít také otázky, které vedou ke stanovení výtvarného záměru a zároveň podněcující zvědavost. Kromě otázek lze též využít nedokončených vět. Zde uvádíme příklad od autorů Slavíkové, Slavíka a Hazukové (2000, s. 153):

Co se stane když? (Ověření alternativy postupu.)

Opravdu platí, (nastane, stane se) že? (Ověření domněnky, předpokladu.)

Jak udělat aby? (Hledání cesty k realizaci záměru.)

Co vybrat jako vhodnější? (Srovnávání kvalit postupů či výsledků).

Pomocí těchto otázek si můžeme stanovit **výtvarný záměr** a přejít k realizaci samotného výtvarného experimentu.

Ve výtvarném experimentu sice hraje velkou roli náhoda, ale přesto je lepší se na něj připravit. Je dobré znát alespoň některé výtvarné techniky, postupy, předem se seznámit s materiálem, se kterým chceme pracovat. (Tuřáková, 2011, s. 74) Je tedy potřeba promyslet si, jaké pomůcky a techniky využijeme. K výtvarnému experimentu lze využít jak tradiční výtvarné techniky, tak i ty netradiční. Výtvarný experiment je otevřený, takže ve výtvarném procesu lze využít i techniky a materiály, které k tomu původně nejsou určeny. Lze také využít i různé kombinace. Například tradiční techniku kresbu tužkou můžeme spojit s netradičním materiálem, třeba kamenem. Experimentujeme s tím, zda jde kreslit na kámen. Experimentovat můžeme též s různými alternativami, jako vyzkoušet kresbu na různé druhy kamenů. Při netradičních technikách se experimentuje hlavně s různými materiály. Jako příklady netradičních výtvarných technik lze uvést například muchláž, koláž či frotáž (Vondrová, 2007, s. 55). A protože jde o experimentaci, je možno využít též technik, které sami vymyslíme. Cílem výtvarného experimentu pak může být ověření, zda jde taková technika k výtvarnému vyjádření se využít.

U samotného výtvarného experimentování je důležité ponoření se do činnosti. Experimentování by v ideálním případě mělo probíhat ve stavu tzv. **flowing**, což je úplné ponoření se do práce, kdy člověk je natolik pohlcen činností, že nevnímá sám sebe. V tomto

stavu má tvůrce sice stanovený cíl, ale oddává se plně činnosti, která je realizována pro ni samotnou – je autotetická. Pokud je tvůrce¹ v takovémto stavu, je třeba ho nechat pracovat, protože sám ví nejlépe, jak dospět k vyjádření své představy. (Tuřáková, 2011, s. 77-78)

Na závěr, po realizaci výtvarného experimentu by též nemělo chybět určité **zhodnocení**. Jeho důležitost spočívá v uvědomění si toho, co jsme během výtvarného experimentu zjistili. Jak uvádí autoři Slavíková, Slavík a Hazuková (2000, s. 153), zhodnocení nemá být rozhodně ve smyslu hodnocení výkonu, ale spíše ve formě zobecnění, pojmenování naší zkušenosti, toho, co nám výtvarný experiment dal, jak nás obohatil. Dle mého názoru k tomuto závěrečnému hodnocení můžeme využít i rozhovor či podnětné otázky. Kohlová (2008, s. 15) uvádí otázky a nedokončené věty, kterými je možno děti povzbuzovat k tvoření, například:

Která část z toho se ti líbí nejvíc?

Bavilo tě to?

Použila jsi hodně barev...

Jaký pocit jsi z té barvy měl?

Podle mého názoru, by však některé z nich šly využít i k takovémuto hodnocení výtvarného experimentu. Podobné otázky je možné samostatně vymyslet. Někdy nás při hodnocení napadne, využít příště kupříkladu jiný materiál. Pokud si budeme chtít vyzkoušet, jaký by byl výsledek s použitím trochu odlišného materiálu, budeme vlastně realizovat další výtvarný experiment. Proto realizace výtvarných experimentů může sloužit také jako inspirace k dalšímu experimentování.

Jak lze odvodit z předchozího textu, postup realizace výtvarného experimentu můžeme nazvat cyklickým. Lze uvést jednotlivé kroky realizace výtvarného experimentu:

1. motivace – její součástí jsou otázky vedoucí ke stanovení výtvarného záměru
2. příprava materiálu, výběr technik

---

¹ V kontextu s tématem závěrečné práce budeme za tvůrce považovat dítě předškolního věku.

3. výtvarné experimentování probíhající ve stavu flowing
4. zhodnocení – pojmenování zkušenosti, náměty, co udělat jinak

Zhodnocení nabízí náměty, co udělat jinak, což poskytuje inspiraci a motivaci k dalšímu experimentování. Zde se navracíme zpět do prvního bodu. Jsou pokládány nové otázky a stanoven nový výtvarný záměr. Cyklus se tímto uzavírá.

1.3 Využití netradičních technik ve výtvarném experimentu

Při zmínce o využití netradičních výtvarných technik při výtvarném experimentu by mohlo dojít k domněnce, zda nejde o totéž. Vždy musíme ale vzít v potaz, jakým způsobem je netradiční výtvarná technika využita. Netradiční techniky mohou být využity jak v rámci výtvarného experimentu, tak s ním nemusí mít nic společného. Jako příklad lze uvést frotáž. *Při frotáži položíme papír na strukturově zajímavou věc či podložku a pastelem, uhlem, rudkou či tužkou přejíždíme ploše papíru. Z druhé strany vzniká originální reliéf.* (Vondrová, 2007, s. 55) Pokud je frotáž využita **v rámci výtvarného experimentu**, tvůrce experimentuje s využitím různých struktur, zkouší například, která je vhodnější k jeho výtvarnému vyjádření či experimentuje s tím, jaká struktura zanechá, jakou stopu. Na začátku má tvůrce výtvarný záměr, při činnosti se uplatňuje jeho tvořivost a na samotném konci činnost zhodnotí.

Frotáž lze také využít pouze jako **netradiční výtvarnou techniku**, bez toho, aby šlo o experiment. Pokud například učitelka dětem zadá úkol, že budou kreslit okna a jako záclonu do nich použijí krajku. Pomocí frotáže ji přenesou na papír, a když jim učitelka ukáže vzor, jak by konečný výrobek měl vypadat, pak o výtvarný experiment nepůjde. Děti sice využijí netradiční výtvarnou techniku, ale budou pouze napodobovat učitelčin výtvar, nebudou experimentovat. Dopředu budou vědět, jaký bude výsledek a jejich snahou bude se co nejvíce tomuto výsledku přiblížit, což výtvarný experiment není. Netradiční výtvarné techniky lze tedy v rámci výtvarného experimentu výborně využít, ale musí být využity správným způsobem. Netradičních výtvarných technik použitelných u výtvarného experimentu je celá řada. Pro příklad jsou zde popsány, alespoň některé z nich, aplikovatelné při práci s dětmi.

Využit lze techniku **koláže**, což je technika lepení vystřihovaných nebo vytrhávaných kousků papíru nebo jiných materiálů (látek, fotografií, novin apod.) na papír či jiný zvolený

podklad. Doplnit ji můžeme též o malbu či kresbu. Opakem koláže je **dekoláž**. Při ní jsou použity na sebe nalepené vrstvy novin, časopisů či jiných materiálů a tvůrce pracující touto technikou odtrhává horní vrstvy, aby prosvítaly a odkrývaly se vrstvy spodní. Použit můžeme taktéž **frotáž**, která je vysvětlena výše. Další z využitelných technik je **muchláž**, při které je nejprve papír zmačkáme a potom ho znovu narovnáme a tím na papíře vzniknou linie, které můžeme zvýrazňovat podle své fantazie. Využít by šlo i **lavírování**, což je rozmývání barvy štětcem namočeným ve vodě. (Vondrová, 2007, s. 154-155)

Uveden je jen výčet několika málo technik, které je možné využít, či se jimi inspirovat. Ve výtvarném experimentu jde ale též o zkoušení nových technik, proto můžeme vymýšlet a zkoušet techniky zcela nové.

2 DÍTĚ PŘEDŠKOLNÍHO VĚKU A VÝTVARNÝ EXPERIMENT

Po seznámení s výtvarným experimentem v první kapitole, se druhá kapitola zaměří na výtvarný experiment a na to, proč ho u dětí předškolního věku využívat.

Výtvarný experiment je pro děti v předškolním věku vhodný už kvůli své otevřenosti. Dalším důvodem je skutečnost, že nejde ani tak o to, jaký je výsledek, ale jde především o samotný proces. A jak uvádí Uždil (2002, s. 13) *radost z právě vznikající stopy je daleko větší než zájem na konečném výsledku*. To, jaké by měly být výsledky výtvarného tvoření, předkládají dětem dospělí, kteří také určují, co by mělo být na obrázku zobrazeno. Dále stanovují, jak by to mělo vypadat a též, co je „dobrý“ výtvar a co „špatný“. Ve výtvarném experimentu naopak neexistuje, že by výtvar byl „špatný“, protože s chybou se dále pracuje. Jak uvádí Tuřáková (2011, s. 78), chyba je ve výtvarném experimentu důležitá, je součástí experimentování. Z chyby dále můžeme vyjít a lze ji přeměnit na nový postup nebo cestu, jak něco znázornit. Když jsme otevření, mohou nás chyby posouvat dál.

Z toho vyplývá, že i chyba může být pozitivní, což oslabuje strach chyby dělat. Výtvarný experiment může významně podporovat chuť dětí něco tvořit, protože děti tvoří rády, ale právě často pocit strachu z chyby může zájem o výtvarné tvoření potlačovat. Zjištění, že na chybu lze nahlížet i pozitivně, může být dle mého názoru, pro děti dobré nejen z hlediska výtvarného vyjadřování se a experimentu, ale i celkově. Dítě pak nemusí brát automaticky chybu jako své selhání, ale i jako příležitost dělat věci jiným způsobem, než je obvyklé. To může dále v dětech podporovat schopnost hledat nové cesty k cíli, nová řešení problémů, což celkově vede k tvořivosti. Tuto skutečnost by si měli uvědomit učitelé, kteří by za chybu neměli dítě negativně hodnotit.

Dalším důvodem, proč je výtvarný experiment pro děti předškolního věku vhodný, je jeho přirozenost. Další podkapitola pojednává o tom, proč je výtvarný experiment pro děti přirozený.

2.1 Vztah výtvarného experimentu a hry

Děti jsou od přírody zvědavé, tvořivé a hravé. Výtvarný experiment může být cestou jak tyto vlastnosti rozvíjet. *V experimentu platí neomezovat se, nebát se, být otevřený, hrát se, ponořit se do práce celý*. (Tuřáková, 2011, s. 76) Jak můžeme z této definice vidět, ve výtvarném experimentu má **hra** své podstatné místo. Podle Mišurcové a Severové (1997 str.

42-44) bývá právě hra často uznávána za nejvýznamnější a hlavní činnost v dětství. V dětských hrách přitom nejde ani tak o výsledek, jako o provádění činnosti. Děti se prostřednictvím her také učí různým dovednostem a toto učení skrze hru jim působí radost.

Hra se v životě dítěte promítá do všech jeho oblastí, projevuje se tedy i při výtvarném projevu. Navíc samotný výtvarný projev je stejně jako hra přirozený. O této potřebě se výtvarně vyjadřovat píše autorka Gojnová (2010, s. 226), že děti se přirozeně potřebují výtvarně projevovat. Podstata této potřeby je vrozená, biologicky daná, stejně jako řeč, pohyb či gestikulace. V dnešní době je význam dětského výtvarného projevu chápán jako zcela přirozená součást vývoje dítěte a též jako jedna z antropologických konstant, protože se objevuje u všech jedinců. Můžeme tedy konstatovat, že výtvarně se projevovat je lidskou přirozeností.

V souvislosti s výtvarným projevem a také výtvarným experimentem můžeme hovořit o **výtvarné hře** dětí. Tuto výtvarnou hru nazývají autoři různě. Slavíková, Slavík a Hazuková (2000) používají přímo pojem výtvarná hra, Mišurcová a Severová (1997) používají pojem **tvořivé estetické hry**. **Výtvarná hra** vyvolává u dětí potěšení z výtvarné aktivity a její cíl je v ní samotné, přitom důležitý je hlavně samotný proces hry a prožitek z ní (Slavíková, Slavík a Hazuková, 2000, s. 153). **Tvořivé estetické hry** jsou pojmem poněkud širším než výtvarná hra, protože jak uvádí Mišurcová a Severová (1997, s. 128), můžeme do nich zařadit i další oblasti umění jako hudbu, tanec či dramatické předvádění. Při **tvořivých estetických hrách** děti spontánně experimentují s různými výrazovými prostředky. Zájem o experimentování ve výtvarné oblasti se u dětí projevuje a vzrůstá hlavně během 4. roku jejich věku, kdy děti experimentují s různými způsoby ztvárnění výtvarného materiálu.

Experimentování tedy může být součástí **hry** a naopak výtvarný experiment je sám o sobě hravý. Vzájemně se prolínají, splývají, a proto je nelze přesně od sebe oddělit. *Mezi výtvarnou hrou a experimentem nevede ostrá hranice. Velice často se explorační výtvarná činnost realizuje jako tzv. hravé experimentování.* (Slavíková, Slavík a Hazuková, 2000, s. 153)

Experiment je tedy stejně jako hra a výtvarný projev dětem vlastní, je přirozený. Děti můžeme před výtvarným experimentem vhodně motivovat, ale nejsilnější motivací bývá často samotná potřeba dítěte experimentovat. *Potřeba výtvarně zobrazovat, experimento-*

vat, tvořit... provází dítě od okamžiku, kdy začne objevovat svět (Stadlerová, 2011, s. 31). Podle Hazukové (2012, s. 12-14), je pro děti experimentování přirozené dokonce už v době, kdy jejich vyjádření se ještě nemůžeme s jistotou označit jako „výtvarné“. Toto prvotní experimentování můžeme nazvat jako **předvýtvarné experimenty**. Tím, že děti už v tomto období experimentují, mohou objevovat samy prostředky k výtvarnému vyjádření se. Výtvarný experiment tedy nemusí přicházet až po tom, co dítě ovládá výtvarné techniky, jakou je kresba, ale může je objevovat souběžně. Z tohoto můžeme usoudit, že výtvarný experiment obecně lze použít i u nejmladších dětí, které navštěvují mateřskou školu. Samozřejmě konkrétní nabídku výtvarných experimentů, je zapotřebí volit takovou, aby byla vzhledem k věku dětí přiměřená.

Stejně jako se říká umění pro umění, či hra pro hru, dalo by se říci i výtvarný experiment pro výtvarný experiment. Právě této přirozené potřeby experimentovat můžeme u dětí využít k rozvíjení tvořivosti, sebevyjádření se a získávání dalších kompetencí důležitých pro život. Další podkapitola se zabývá právě rozvojem tvořivosti skrz výtvarný experiment a podporou sebevyjádření dětí.

2.2 Od výtvarného experimentu k rozvoji tvořivosti a sebevyjádření

Jednou z hlavních kompetencí, které můžeme prostřednictvím výtvarného experimentu u dětí rozvíjet, je **tvořivost**. Podle Kassina (2007, s. 382) je tvořivost *intelektuální a motivační proces vedoucí k novým řešením, myšlenkám, uměleckým výtvorům či formám*. Tvořivost je tak zároveň i předpokladem výtvarného experimentu, úzce s ním souvisí a je také jeho prioritou. U výtvarného experimentu je tvořivost nevyhnutelná (Tuřáková, 2011, s. 75).

Tvořivost neboli kreativita patří mezi důležité lidské schopnosti, uplatňující se v průběhu celého života v rozličných situacích. S tvořivostí souvisí schopnost hledat nové cesty k cíli, nové způsoby řešení problémů. Domnívám se, že tvořivost je jednou z nejdůležitějších schopností. Svět i společnost se neustále vyvíjejí a právě tvořivost a schopnost najít různá řešení je klíčová v úspěšném zvládnání změn. Když se člověk, který je tvořivý dostane do situace, kdy už jeho staré vzorce pro řešení problémů nefungují, najde si nové. Proto považuji tvořivost za velmi podstatnou. Pro děti je tvořivost přirozená a vhodným přístupem ji lze u nich rozvíjet. Můžeme se však zamyslet, jak tato tvořivost u dětí vůbec vzniká a nad důvody, proč je pro ně přirozená. Podle autorů Slavíkové, Slavíka a

Hazukové (2000, s. 145) tvořivost u dětí pramení ze způsobu, jakým chápou svět. Děti v předškolním věku ještě nemají takové zkušenosti a poznatky o okolním světě, takže tam, kde jejich poznatky nestačí, si tento nedostatek kompenzují pomocí analogií a vlastních originálních nápadů. Jejich chápání světa se nám tedy často jeví jako nekonvenční, svérázné a zajímavé. Psychologickým základem tvořivosti u dětí je zrod představivosti, schopnost jednoduchého zobecnění a napodobování.

Můžeme se také zamyslet, jak tedy výtvarný experiment přímo tvořivost rozvíjí. Jak už je zmíněno předchozích podkapitolách, ve výtvarném experimentu jde hodně o hledání nových možností, cest a řešení. Při takovémto hledání různých řešení a cest využíváme divergentní myšlení, což je *schopnost uvažovat pružně a vymyslet široké spektrum potencionálních řešení*. A právě toto divergentní myšlení, jak se domníval J.P. Guilford, je klíčovým faktorem při tvořivosti (Kassin, 2007, s. 382). Jak lze odvodit, tvořivost a výtvarný experiment jsou ve vzájemné interakci. Tvořivost jednak potřebujeme, abychom vůbec mohli experimentovat, ale také ji právě skrz experimentování rozvíjíme a posilujeme.

S tvořivostí souvisí **sebevyjádření**. Prostřednictvím sebevyjádření může dítě svou tvořivost uplatnit a ukázat, jak je tvořivé. Jak uvádí Tuřáková (2011, s. 78-79), sebevyjádření probíhá při autentické tvorbě a zaměřuje se na náměť či způsob zobrazení. Skrze sebevyjádření lze dosáhnout spokojenosti a svobody. V humanisticky orientované psychologii je sebevyjádření spolu s kreativním naplněním základní tendencí člověka. Skrze výtvarný experiment, který je spontánní a hravý, můžeme vyjadřovat své aktuální pocity bez ohledu na pomůcky či materiál. Můžeme reagovat na různé situace či smyslové podněty každý svým vlastním osobitým způsobem. Můžeme dát prostor individuálním pohledům na svět, vyjadřovat se přirozeně, odlišovat se svou prací od ostatních, protože jde o naše pocity, naše stanoviska, naši reakci. Dítěti se dostává možnost vyjadřovat se svobodně, bez strachu z chyb, bez předsudků, bez toho, aby mu někdo zvenčí do práce zasahoval.

Skrze výtvarné experimenty lze sebevyjádření se u dětí podporovat, právě pro jejich charakteristiku. Jak už je zde několikrát zmíněno, výtvarný experiment je otevřený, svobodný, bez předsudků. Tímto se stává významným prostředkem pro podporu sebevyjádření dětí a dává dětem příležitost k realizování se. Tuřáková (2011, s. 80) dále zdůrazňuje, že neopomenutelným aspektem práce, která má vést k sebevyjádření je, že do ní nezasahujeme. Neopravujeme dítě, co by mělo udělat jinak nebo podle našeho názoru „lépe“. Taktéž nehod-

notíme, zda je hotová práce dobrá nebo špatná. Díky tomu vedeme děti, aby tvořily pro vlastní uspokojení a radost ze svobodné práce a ne kvůli odměně.

Při výtvarném experimentu, jak už je vysvětleno v podkapitole 1.2, taktéž nehodnotíme ve smyslu výkonu. Výtvarný experiment tedy splňuje i toto kritérium na činnost, která má k sebevyjádření vést. Dítě se tedy ve výtvarném experimentu může vyjadřovat svobodně a za prožitků radosti.

3 MOŽNOSTI VYUŽITÍ VÝTVARNÝCH EXPERIMENTŮ V PRAXI

V předchozí kapitole bylo objasněno, proč je výtvarný experiment vhodný právě pro děti předškolního věku a co pomocí něj můžeme rozvíjet. V této kapitole se zaměříme na to, jak lze výtvarný experiment uplatnit v praxi. V rámci první podkapitoly půjde o využití výtvarného experimentu v předškolním vzdělávání. Jelikož podle školského zákona (zákon č. 561/2004 Sb.) je předškolní vzdělávání v mateřských školách nepovinné, v druhé subkapitole jsou uvedeny i další možnosti jak uplatnit výtvarný experiment například v rámci různých kroužků, či jejich využití v domácím prostředí.

3.1 Výtvarný experiment v předškolním vzdělávání

Vzdělávání v mateřských školách se odvíjí od Rámcového vzdělávacího programu pro předškolní vzdělávání. Předškolní vzdělávání by mělo *doplňovat rodinnou výchovu a v úzké vazbě na ni pomáhat dítěti zajistit prostředí s dostatkem mnohostranných a přiměřených podnětů k jeho aktivnímu rozvoji a učení.* (RVP PV, 2006 s. 7). Čas, který dítě v mateřské škole stráví, by měl být naplněn činnostmi, které poskytnou dobrý zdroj pro základy do života i dalšího vzdělávání. Zároveň by však pobyt v mateřské škole měl být pro dítě radostí a příjemnou zkušeností. Vzdělávání má být v souladu s individualitou dětí, s jejich různými možnostmi a potřebami. Toto pojetí zaručuje, že každé dítě může dosahovat pokroků vzhledem k svým možnostem a může zažít úspěch a cítit se přijímané a uznávané. (RVP PV, 2006, s. 7-8)

Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání také zdůrazňuje důležitost prožitkového učení, které uvádí jako jednu z vhodných metod využitelných v mateřské škole. Význam prožitkového učení tkví v tom, že děti mohou poznávat a učit se přímo skrz vlastní zážitky což navíc podněcuje radost z učení. Prožitkové učení také podporuje v dětech zvědavost, potřebu objevovat a zájem získávat nové zkušenosti či poznávat nové věci. V mateřských školách by měl být prostor pro myšlenky dětí; potřebné je využít přirozeného toku těchto myšlenek a spontánních nápadů dětí. (RVP PV, 2006, s. 8-9)

Výtvarný experiment je jedna z možností, jak prožitkové učení dětem zprostředkovat. Ve výtvarném experimentu se děti učí přímo, samy mohou experimentovat a objevovat. Svou otevřeností nabízí možnost výtvarného vyjádření každého dítěte, poskytuje tak výše zmiňovaný prostor pro uplatnění myšlenek a nápadů dětí. Tím, že nemá předem daný vý-

sledek, podporuje v dětech zvědavost a chuť objevovat. Můžeme pomocí něj také u dětí rozvíjet i určité klíčové kompetence. V rámcovém vzdělávacím programu jsou klíčové kompetence rozděleny na *kompetence k učení*, *kompetence k řešení problému*, *kompetence komunikativní*, *kompetence sociální a personální* a *kompetence občanské*. (RVP PV, 2006, s. 12) Tyto klíčové kompetence jsou napsány obecně, můžeme je však konkretizovat a zaměřit se na ty, které je možno prostřednictvím výtvarného experimentu rozvíjet. V následujících tabulkách (Tabulka 1-5) jsou popsány klíčové kompetence, které s výtvarným experimentem souvisí.

Tabulka 1 Rozvoj kompetencí k učení prostřednictvím výtvarného experimentu

Klíčová kompetence z RVP PV (2006, s. 12)	Kompetence v souvislosti s výtvarným experimentem
Soustředěně pozoruje, zkoumá, všímá si souvislostí, experimentuje...	Soustředěně pozoruje své okolí, krásu kolem sebe, zkoumá, všímá si souvislostí, experimentuje s výtvarným vyjádřením, s různými výtvarnými technikami. ²
Získanou zkušenost uplatňuje v praktických situacích a v dalším učení.	Zkušenost z výtvarného experimentu uplatňuje při dalším výtvarném tvoření.
Klade otázky a hledá na ně odpovědi, aktivně si všímá, co se kolem něho děje; chce porozumět věcem, jevům a dějům, které kolem sebe vidí; poznává, že se může mnohému naučit, raduje se z toho, co samo dokázalo a zvládlo.	Klade otázky a prostřednictvím výtvarného experimentu hledá na ně odpovědi. Aktivně si všímá, co se při výtvarném experimentu děje a chce tomu porozumět. Má radost z vytvořeného.
...vyvine úsilí, soustředí se na činnost a záměrně si zapamatuje...	Vyvine úsilí potřebné k realizaci výtvarného experimentu a soustředí se na něj. Záměrně si zapamatuje nové techniky, které se naučilo prostřednictvím výtvarného expe-

² Stadlerová, 2011, s. 38

Klíčová kompetence z RVP PV (2006, s. 12)	Kompetence v souvislosti s výtvarným experimentem
	rimentu. Zapamatuje si, jak výtvarný experiment dopadl.
...učí se hodnotit svoje osobní pokroky i oceňovat výkony druhých.	Učí se hodnotit, co nového mu výtvarný experiment přinesl, jakou zkušenost tím získalo. Ocení i výtvarnou práci ostatních dětí.

Tabulka 2 Rozvoj kompetencí k řešení problémů prostřednictvím výtvarného experimentu

Klíčová kompetence z RVP PV(2006, s. 12-13)	Kompetence v souvislosti s výtvarným experimentem
Problémy řeší na základě bezprostřední zkušenosti; postupuje cestou pokusu a omylu, zkouší, experimentuje; spontánně vymýšlí nová řešení problémů a situací; hledá různé možnosti a varianty (má vlastní, originální nápady); využívá při tom dosavadních zkušeností, fantazii a představivost	Výtvarné problémy řeší na základě bezprostřední zkušenosti; při výtvarném experimentu postupuje cestou pokusu a omylu, zkouší, experimentuje s různými technikami, materiálem, způsoby výtvarného vyjádření. Hledá při různé možnosti a varianty, jak se výtvarně vyjádřit. Má vlastní originální nápady, při výtvarném experimentu využívá dosavadní zkušenosti s výtvarnými technikami a materiály a svou fantazii a představivost.
Nebojí se chybovat, pokud nachází pozitivní ocenění nejen za úspěch, ale i za snahu.	Nebojí se chybovat, protože z výtvarného experimentu si odnáší zkušenost, že chyba může mít i pozitivní přínos.

Tabulka 3 Rozvoj komunikativních kompetencí prostřednictvím výtvarného experimentu

Klíčová kompetence z RVP PV (2006, s. 13)	Kompetence v souvislosti s výtvarným experimentem
...samostatně vyjadřuje své myšlenky, sdělení...	Samostatně vyjadřuje své myšlenky prostřednictvím výtvarné tvorby, obhajuje vlastní názory na pojetí námětu. ³
Dokáže se vyjadřovat a sdělovat své prožitky, pocity a nálady různými prostředky.	Dokáže vyjadřovat své prožitky, pocity a nálady výtvarnými prostředky a prostřednictvím výtvarného experimentu.

Tabulka 4 Rozvoj sociálních a personálních kompetencí prostřednictvím výtvarného experimentu

Klíčová kompetence z RVP PV (2006, s. 13- 14)	Kompetence v souvislosti s výtvarným experimentem
Samostatně rozhoduje o svých činnostech; umí si vytvořit názor a vyjádřit jej.	Samostatně rozhoduje jakou výtvarnou techniku, materiál či postup využije, jak výtvarný experiment pojme. Umí si vytvořit názor na jiná výtvarná díla a vyjádřit jej.
Ve skupině se dokáže prosadit, ale i podřídit, při společných činnostech se domlouvá a spolupracuje...	Při skupinové výtvarné práci se dokáže prosadit i podřídit. Při společné výtvarné práci se domlouvá a spolupracuje.
Spolupodílí se na společných rozhodnutích, dodržuje dohodnutá a pochopená pravidla a přizpůsobí se jim...	Přichází s vlastními výtvarnými nápady, netrvá pouze na svém řešení výtvarného úkolu, pokud není přijato. ⁴

³ Stadlerová, 2011, s. 43⁴ Stadlerová, 2011, s. 44

Klíčová kompetence z RVP PV (2006, s. 13- 14)	Kompetence v souvislosti s výtvarným experimentem
Je schopno chápat, že lidé se různí a umí být tolerantní k jejich odlišnostem a jedinečným.	Chápe, že každý má jiný vkus, každému se líbí něco jiného, každý považuje za vhodné využití jiné výtvarné techniky či pomůcek. Je tolerantní k tomu, že ostatní mají odlišné přístupy a postupy ve výtvarném experimentu.

Tabulka 5 Rozvoj činnostních a občanských kompetencí prostřednictvím výtvarného experimentu

Klíčová kompetence z RVP PV (2006, s. 14)	Kompetence v souvislosti s výtvarným experimentem
Svoje činnosti a hry se učí plánovat, organizovat, řídit a vyhodnocovat.	Učí se plánovat a organizovat svoji výtvarnou činnost. Učí se vyhodnocovat, co vytvořilo a co mu tato činnost přinesla.
... jde za svým záměrem, ale také dokáže měnit cesty a přizpůsobovat se daným okolnostem.	Jde za svým záměrem, co chce a jak se chce výtvarně vyjádřit, ale také dokáže při výtvarném experimentu měnit cesty (například použitím jiné techniky, materiálu) a přizpůsobovat se daným okolnostem.

Zařazením výtvarného experimentu do výchovně-vzdělávacího procesu mateřské školy můžeme u dětí rozvíjet různé schopnosti, dovednosti, podporovat jejich zájem o výtvarné umění. Děti si mohou vyzkoušet tvořit jinak, zkusit nové techniky a objevovat, co dosud neznaly. Tímto není myšleno, zavrnutí tradičních technik jako je kresba pastelkami. Skrze tyto techniky rozvíjíme u dítěte zase jiné dovednosti. Jde o poukázání na další možnost, jak lze v mateřské škole výtvarně tvořit. Výtvarný experiment může být výborným prostředkem, jak výtvarné umění přiblížit i dětem, které o něj dosud nejevily velký zájem. Důvodem mohl být strach z chyby nebo skutečnost, že je ne bavilo napodobovat hotové výrobky.

Může dětem ukázat, že neexistuje jen jeden způsob či cesta, ale že je jich více a že se nemusí bát být tvořivé a originální.

3.2 Výtvarný experiment v rodinném prostředí a zájmových kroužcích

Výtvarný experiment má široké využití, které nemusí být jen v rámci mateřské školy. Využít jej lze jak v rámci různých výtvarných kroužků pro děti, tak i v rodině, kdy mohou spolu s dětmi experimentovat i rodiče. Můžeme ho realizovat jak s cílem rozvíjení schopností dětí, tak i s účelem relaxace či zábavy, jelikož je hravý.

Van't Hul (2011) popisuje návrhy na experimenty, které lze využít pro rodiče s dětmi. V těchto experimentech se spojuje jak věda, tak umění. Například experiment s kostkou ledu a solí. Na kostku ledu nasypane sůl (mořskou i kuchyňskou) a poté na led pokrytý solí kapeme za pomoci kapátka tekuté vodové barvy. Jde o výtvarný experiment, protože barvy se různě prolou a v ledu se vytvoří barevné cestičky. Zároveň jde také o vědecký experiment, protože můžeme pozorovat, jak sůl rozpouští led a dělá v něm různé trhlinky a díry. Návrhy této autorky považují jako vhodnou možnost využití výtvarného experimentu v domácích podmínkách. Důvodem je zcela evidentně, že k tomuto výtvarnému experimentu nevyužívá žádné speciální pomůcky, ale takové, které lze najít doma. Využitím výtvarného experimentu dětem neposkytneme jen zajímavou výplň jejich volného času, ale též uděláme něco pro rozvoj jejich tvořivosti. Pokud rodiče experimentují spolu s dětmi, může být výtvarný experiment možností, jak využít společný čas a rozvíjet vzájemné vztahy mezi nimi.

Možné je také využití výtvarných experimentů v rámci různých zájmových kroužků pro děti. Ve výtvarných kroužcích či různých výtvarných koutcích se děti seznamují se základními výtvarnými technikami, s výtvarnými pomůckami a materiálem. Podle mého názoru je vhodné dětem ukázat různorodost výtvarného tvoření a nabídnout jim možnost vyzkoušet si také výtvarný experiment, který dětem může ukázat další nové techniky a možnosti výtvarného vyjádření se. Dosavadní výtvarné zkušenosti dětí, prostřednictvím výtvarného experimentu, můžeme obohatit o zkušenosti a zážitky nové, které dětské výtvarné tvoření mohou posunout zase o krok vpřed.

II. PRAKTICKÁ ČÁST

4 CHARAKTERISTIKA SOUBORU VÝTVARNÝCH EXPERIMENTŮ

V rámci praktické části bakalářské práce jsem vytvořila soubor výtvarných experimentů. Tento soubor obsahuje 10 experimentů, které jsem realizovala po dobu jednoho měsíce v mateřské škole v jedné z obcí Zlínského kraje. Realizace tohoto souboru výtvarných experimentů proběhla na přelomu listopadu a prosince roku 2013. Časové trvání jednotlivých výtvarných experimentů nebylo přesně ohraničeno, protože výtvarný experiment má být svobodným sebevyjádřením se dítěte, takže jsem každé dítě nechala pracovat, dokud samo necítilo, že je s prací hotovo. Přesto jsem se z praktických důvodů pokusila při popisu jednotlivých výtvarných experimentů alespoň orientačně přibližně časové trvání vymezit. Před samotnou realizací každého experimentu jsem děti motivovala a také jsem se je snažila otázkami navést k tomu, aby přemýšlely, o tom, co se při výtvarném experimentu stane. Tím jsem je chtěla navést ke stanovení výtvarného záměru, který u výtvarného experimentu představuje ekvivalent hypotézy. Motivace sloužila také k navození atmosféry, která povzbuzuje chuť dětí tvořit a naopak oslabuje strach dětí z chyby, z toho, že by se jim něco nepovedlo. Po realizaci jednotlivých výtvarných experimentů jsem s dětmi předešlou činnost rozebrala, nechala jsem je výtvarný produkt popsat. Na závěr také proběhlo hodnocení, jak ze strany mé, tak i ze strany učitelky z mateřské školy, kde byl tento soubor výtvarných experimentů realizován. Toto však bylo podáno spíše jako názor na využitelnost výtvarných experimentů v MŠ, než přímo hodnocení vztahující se k daným cílům. Jednotlivé výtvarné experimenty jsem zdokumentovala za pomoci fotoaparátu. Výběr fotografií je přiložen v přílohách. (P I – P IX)

Výtvarné experimenty jsem volila různorodé, z hlediska tematiky, i použitých materiálů a z hlediska výtvarných technik. Výtvarné experimenty na sebe nijak nenavazují a až na výjimky (Podzimní stromy a Zamrzlé okno) se nepojí s konkrétním ročním obdobím. Z praktického hlediska je možné jejich využití libovolně v průběhu celého roku. I u těchto výjimek je však možné použít jinou motivaci a tím rozšířit jejich využití i v průběhu jiného ročního období, než na které tematicky navazují.

Zdůvodnění potřeby souboru experimentů:

Výtvarný experiment podporuje tvořivost jedince a jeho sebevyjádření. Dle mého názoru, je vhodné děti předškolního věku v těchto schopnostech rozvíjet a nezaměřovat se pouze

na tradiční techniky a postupy a na výtvarné tvoření s předem očekávaným výsledkem. Při takovém postupu učitelka zadá dětem, co přesně mají vytvořit, jak by konečný výsledek měl vypadat, a také jakou technikou, a za pomoci čeho to mají vytvořit. Prosté kopírování vzoru, který učitelka vytvořila a děti ho mají co nejvěrněji na podobit totiž vede k potlačování tvořivosti. Také může dojít k frustraci dětí z toho, že jejich výrobek není tak dokonalý, což pak zabraňuje další motivaci k výtvarnému vyjadřování. Důvod, proč považují využití výtvarného experimentu v mateřské škole za důležité, jsou možnosti takového výtvarného vyjádření, při kterém může dítě objevovat nové cesty. S tím také souvisí rozvíjení kreativity a schopnosti hledat různé cesty při řešení problémů. Výtvarný experiment je také určitou hrou a právě hra je pro dítě v předškolním věku nejpřirozenější činností. Výtvarný experiment je dobrým prostředkem, jak sebevyjádření a tvořivost rozvíjet u dětí přirozeně a nenásilnou cestou.

Cíle souboru výtvarných experimentů:

- Rozvíjet tvořivost dětí předškolního věku.
- Podporovat sebevyjádření dětí skrz výtvarné prostředky.

Od těchto hlavních cílů celého souboru výtvarných experimentů se odvíjejí dílčí cíle, které jsou popsány u jednotlivých výtvarných experimentů.

Cílové kompetence souboru výtvarných experimentů:

Kognitivní:

- Dítě dokáže experimentovat při výtvarné činnosti.
- Dítě je schopno objevovat a zkoušet nové cesty k vedoucí cíli.
- Dítě umí tvořivě uplatňovat své nápady.
- Dítě se dovede soustředit na danou činnost.

Afektivní:

- Dítě dokáže prostřednictvím výtvarného díla vyjádřit své pocity.

Psychomotorické:

- Dítě je schopno se vyjádřit pomocí výtvarných prostředků.

Soubor výtvarných experimentů byl orientován na věkovou skupinu dětí navštěvujících mateřskou školu, tedy děti ve věkovém rozpětí tři až sedm let. Výtvarné experimenty, které jsem použila, nejsou příliš technicky náročné, takže je možné je použít jak u starších, tak i u mladších dětí. Některé jsou však vhodnější pro danou věkovou skupinu, což je upřesněno u jednotlivých výtvarných experimentů.

Skupina dětí, ve které byl tento soubor výtvarných experimentů realizován, byla různorodá z hlediska věku i pohlaví. Celkový počet dětí v této skupině byl 22, z toho 10 bylo chlapců a 12 děvčat. Některé výtvarné experimenty byly realizovány s celou touto skupinou 22 dětí, jiné proběhly v menších skupinách.

Následující tabulka upřesňuje, pro které věkové kategorie jsou jednotlivé výtvarné experimenty vhodné. Dále také shrnuje přibližnou délku trvání jednotlivých výtvarných experimentů a použité pomůcky.

Tabulka 6 Přehled souboru výtvarných experimentů

Název výtvarného experimentu	Věková kategorie	Přibližná délka trvání	Pomůcky
Voskové tvary ⁵	5-7 let	30 minut	čajová svíčka, voskové pastely, zápalky, větší nádoba, studená voda, kameny, lepidlo
Ohňostroje ⁶	4-7 let	1 hodina	tvrdý papír, černá tuš, štětec, rozdrčená světlá křída, voskové pastely, plastové rydlo
Podzimní stromy ⁷	4-7 let	1 hodina	tvrdý papír, barevné tuše, kapátko (bývá součástí uzávěru tuší), brčko

5 Výtvarný experiment Voskové tvary inspirace z: Freyová, 2013.

6 Výtvarný experiment Ohňostroje inspirace z: Balcárková, Kohutová, Šibl, Štýchová, Šiblová-Baudyšová a Doležalová, 2011.

7 Výtvarný experiment Podzimní stromy inspirace z: Balcárková, Kohutová, Šibl, Štýchová, Šiblová-Baudyšová a Doležalová, 2011.

Název výtvarného experimentu	Věková kategorie	Přibližná délka trvání	Pomůcky
Povrchy ⁸	3-7 let	30 minut	měkký papír, předměty, mající výrazný a členitý povrch (mřížky, plácačka na mouchy, hřeben, krajky, síťky), voskové pastely
Barevný déšť	3-7 let	20 minut	barevná tuš, klovatina, tvrdý papír, štětec, nahrávka zachycující zvuk deště, přehrávač
Malba čajem ⁹	3-7 let	30 minut	tvrdý papír, voda, varná konvice, sáčekový čaj – černý, zelený, ovocný, šálky
Zamrzlé okno ¹⁰	4-7 let	20 minut	tvrdý papír, modrý inkoust, provázek z přírodního materiálu
Korálky	3-7 let	20 minut	měkký papír, paleta, temperové barvy, korálky různých velikostí a tvarů, tácek, štětec
Rýhy	5-7 let	40 minut	tvrdý papír, klovatina, škrob, starý hřeben, vodové barvy, voda, štětec, hadřík
Barevný koktejl	3-7 let	15 minut	průhledná lahev, barevné tuše, voda, kapátko

---

8 Výtvarné experimenty Povrchy, Barevný déšť, Korálky Rýhy a Barevný koktejl: inspirace na základě vlastní zkušenosti a fantazie.

⁹ Výtvarný experiment Malba čajem inspirace z: Stadlerová, 2011.

¹⁰ Výtvarný experiment Zamrzlé okno inspirace z: Balcárková, Kohutová, Šibl, Štýchová, Šiblová-Baudyšová a Doležalová, 2011.

5 PODROBNÝ POPIS JEDNOTLIVÝCH VÝTVARNÝCH EXPERIMENTŮ

V následujících podkapitolách se budu zabývat jednotlivými výtvarnými experimenty. Jsou různé jednak z hlediska témat, tak i na základě použitých výtvarných technik. Některé z experimentů je lepší realizovat s menším počtem dětí, jiné je možné realizovat s celou třídou, což je u jednotlivých výtvarných experimentů také upřesněno. U výtvarných experimentů, vhodných pro celou třídu je uveden v závorce počet dětí, se kterými byl experiment realizován. Do délky trvání výtvarného experimentu je započítán i čas potřebný k motivaci dětí a jejich naladění se k činnosti. Časové vymezení též zahrnuje činnosti bezprostředně po realizaci výtvarných experimentů, jako je pojmenovávání a vzájemné prohlížení si dětí jejich výtvarných prací nebo čas na rozhovor mezi pedagogem a dětmi, co se jim na výtvarných experimentech líbilo či nelíbilo nebo jak se u toho cítily. U výtvarných experimentů uvádím i další metody (kromě přímo metody výtvarného experimentu), které byly při realizaci, hlavně při motivaci a při zhodnocení.

5.1 Voskové tvary

Věková kategorie dětí: 5-7 let.

Počet dětí: 2-3

Přibližná délka trvání: 30 minut

Pomůcky: čajová svíčka, voskové pastely, zápalky, větší nádoba, studená voda, kameny, lepidlo

Další použité metody: pozorování, rozhovor

Cíl výtvarného experimentu:

Tvořivě experimentovat s tvarem vosku.

Popis výtvarného experimentu:

Motivace:

Děti nejprve pozorují, jak tavíme nad svíčkou barevné voskové pastely. „Děti vidíte, když roztavíme voskový pastel nad svíčkou, jaká se nám udělá ve svíčce barevná loužička? Zkusíme tu barevnou loužičku vylít do vody, co myslíte, že se stane?“

Postup výtvarného experimentu:

Nejprve si připravíme svíčku (kahánek či čajovou svíčku), kterou zapálíme a necháme hořet do doby, než se vosk v horní části roztaví. Také si připravíme větší nádobu, kterou naplníme vodou. Potom dáme dětem k dispozici barevné voskové pastely. Kvůli použití svíčky dětem ještě před samotným výtvarným experimentem připomeneme, jak bezpečně pracovat (při práci nevstávat od stolu, voskový pastel držet pouze za konec, se svíčkou nepracuje více dětí současně). Děti voskový pastel nad svíčkou roztaví, až se jim ve svíčce vytvoří barevný tekutý vosk. Roztavený vosk pak vylíjí do vody. Ve vodě vosk ztuhne a vytvoří různé tvary. Po vylití vosku do vody děti mohou vodu v nádobě různě míchat a různě tak měnit tvar vosku. Pak si vezmou voskový pastel jiné barvy a celý postup opakují, roz-tavený vosk pak vylíjí na už ztuhlý vosk. Postup mohou opakovat s několika voskovými pastely. Nakonec ztuhlý vosk vytáhnou z vody a mohou ho nalepit na kámen. Na závěr se děti můžeme zeptat, co jim vzniklý tvar připomíná. Při tomto experimentu s dětmi pracujeme v menších skupinách (2-3 děti), kvůli bezpečnosti při práci se svíčkou.

Průběh realizace výtvarného experimentu:

Děti zaujalo už samotné roztavení voskového pastelu. Při úvodní motivaci a otázce mi děti většinou odpovídaly, že vosk asi ztuhne.

Při samotné práci s voskem děti zkoušely využít různé barvy voskových pastelů a pozorovaly, jak se roztavený vosk různé barvy spolu smíchal a vytvořil nové odstíny. Do vody roztavený vosk děti nejprve jen vylily, potom ale zkoušely, co se stane, když budou vodu různě čerit a míchat – pozorovaly, jak tím mohou měnit tvar vosku. Do této činnosti se plně zabraly, byly soustředěné. Na závěr jsem se děti chtěla zeptat, zda jim tvar ztuhlého vosku něco připomíná, děti ale začaly pojmenovávat své voskové výrobky spontánně samy. Ztuhlý vosk jim připomínal například mušli, květinu, mořskou pannu nebo rybu.

Stručné zhodnocení výtvarného experimentu:

Výtvarný experiment vedl k danému cíli – tvořivě experimentovat s tvarem vosku. Děti samy zkoušely jak čeráním a mícháním vody s roztaveným voskem mohou měnit jeho tvar, aktivně se zapojovaly a přicházely s novými způsoby, jak vodou pohybovat a vytvářet tak nové voskové tvary. Děti byly v průběhu experimentu aktivní a tvořivé. Děti při experimentování s voskem spolupracovaly, takže dalším cílem tohoto výtvarného experimentu by mohla být i spolupráce dětí. Při závěrečném pojmenování výrobků, děti zapojily též svoji

fantazii, proto dalším cílem by mohl být rozvoj představivosti. Vzhledem k práci se svíčkou bych tento výtvarný experiment doporučila především pro předškoláky, protože je nutná zvýšená bezpečnost. Z důvodu práce s voskem bych též doporučila k pomůckám přidat staré noviny nebo podložku, aby nedošlo ke znečištění pracovní plochy voskem. K pomůckám by dále bylo vhodné přidat igelit, který by zabránil polití stolu vodou, případně ručník k utření rukou po vytahování voskových tvarů z vody.

5.2 Ohňostroje

Věková kategorie dětí: 4 – 7 let

Počet dětí: celá skupina (22 dětí)

Přibližná délka trvání: 1 hodina

Pomůcky: tvrdý papír A6 – A4, černá tuš, štětec, rozdrčená světlá křída, voskové pastely, plastové rydlo

Další použité metody: vyprávění, rozhovor

Cíle výtvarného experimentu:

Výtvarnými prostředky vyjádřit svoji představu o ohňostroji a vlastní pocit a dojem z vyprávěného příběhu.

Vyzkoušet si různé možnosti práce s linií.

Popis výtvarného experimentu:

Motivace:

V rámci motivace dětem budeme vyprávět krátký příběh o chlapci, který sledoval ohňostroj. Při popisu ohňostroje děti budou zachycovat své představy na papír. „Náš papír je teď černý, tmavý, jako noční obloha. Když začne ohňostroj, obloha se rozzáří barvami. Co se stane, když na papír zkusíme něco vyrýt? Kterým koncem rydla je lepší rýt širším nebo tenčím?“

Postup výtvarného experimentu:

Nejprve si přichystáme tvrdý papír a voskové pastely. Děti si vyberou, jaký chtějí formát papíru a celý papír pomalují voskovými pastely, různými barvami, podle vlastní fantazie. Je potřeba, aby vrstva voskového pastelu byla velká, aby vůbec neprosvítala bílá barva pů-

vodního papíru. Papír potom popráší rozdrcenou křídou. Poté celou plochu děti potřou za pomoci štětce černou tuší. Tuš necháme zaschnout. (V průběhu zasychání dětem řekneme motivační příběh). Jakmile je vrstva tuše suchá, děti za pomoci rydla odkrývají spodní vrstvy voskového pastelu a na papíře se objevují barevné čáry. Děti mohou zkoušet vytvářet různě tenké linie, nebo jakou udělá rydlo čáru, když použijí menší tlak. Pomocí výtvarného experimentu tak vyjadřují své představy ohňostroje a své dojmy a pocity z vyprávění o něm.

Průběh realizace výtvarného experimentu:

Na moji otázku co se stane, když zkusíme do tuše něco vyrýt, děti odpovídaly například: „Udělá se čára.“ Jedna dívka mi odpověděla, že „už to zkoušela a budou pod tím barvy.“

V první části, kdy děti malovaly na papír voskovými pastely, přistoupily děti k tomuto úkolu různě. Některé děti pokryly celou plochu papíru různými barevnými plochami a čarami, některé barvy pravidelně střídaly. Po zaprášení křídou a potření papíru tuší byly děti zvědavé, co se bude dít dál. Během zasychání tuše, jsem dětem povyprávěla motivační příběh. Pak děti pomocí rydla vyjadřovaly své představy ohňostroje. Většina dětí pracovala soustředěně. Po dokončení práce, jsem děti nechala popsat jejich výtvar. Například jeden chlapec popsal to, co vytvořil takto: „Tady dole je čára, jak to letí nahoru a pak nahoře mráček, jak ohňostroj vybuchuje.“ Výtvary dětí se lišily, šlo na nich vidět, že každý zapojil svoji fantazii a znázornil ohňostroj podle své představy.

Stručné zhodnocení výtvarného experimentu:

Děti během výtvarného experimentu zachytily výtvarnými prostředky své představy ohňostroje a též své pocity a dojem z vyprávění o ohňostroji, což vedlo k naplnění prvního stanoveného cíle. Vzhledem k druhému cíli – děti experimentovaly s linií. Pozorovaly, jaká se pod rydlem objeví barva, a zkoušely různé možnosti, jak za pomoci čáry zobrazit svoji představu ohňostroje. Také zkoušely, která strana rydla je k práci vhodnější, a která zanechává jakou stopu, tím byl splněn i druhý cíl. Různorodost práce každého dítěte můžeme pozorovat i na přiložených fotografiích (Příloha P II). Při práci byly některé děti soustředěné, ponořené do práce, jiné děti živě vyprávěly, co právě na výkres zachycují. Zvolené pomůcky splnily svůj účel, jen ohledně voskových pastelů, je vhodnější využít spíše mastnější typ, který zanechá na papíře větší vrstvu, kvůli snadnějšímu vyškrabávání. Tento výtvarný experiment by také šel realizovat jako společná práce, kdy by děti zachycovaly ohňostroje

na jeden velký papír formátu A2 nebo A1. V tomto případě bychom ale museli pracovat s menšími skupinami s počtem kolem pěti dětí.

5.3 Podzimní stromy

Věková kategorie dětí: 4-7 let

Počet dětí: celá skupina (22 dětí)

Přibližná délka trvání: 1 hodina

Pomůcky: tvrdý papír formátu A4, barevné tuše, kapátko (bývá součástí uzávěru tuší), brčko

Další použité metody: rozhovor, pozorování

Cíle výtvarného experimentu:

Vyzkoušet různé možnosti míchání barev.

Zjistit, jak síla a směr vydechovaného vzduchu skrz brčko ovlivňuje výslednou barevnou stopu.

Popis výtvarného experimentu:

Motivace:

Výtvarnému experimentu bude předcházet jako součást motivace vycházka, při které budeme děti vést k tomu, aby pozorovaly podzimní barevnou přírodu a stromy, které jsou různě zbarvené. „Listy stromů na podzim mají různé barvy – zelené, žluté, červené, hnědé. Když zafouká vítr, barevné listy se rozpohybují a nám se zdá, jakoby se různé barvy spolu smíchaly a vytvořily barvy nové.“ Po návratu do třídy děti vyjádří prožitky z vycházky výtvarně. „Co se asi stane, když rozfoukáme tuše různé barvy?“ Děti mohou také experimentovat s různou silou vydechovaného vzduchového proudu. „Jak si představujete stromy pohupující se ve vánku? A jak strom, který je ve vichřici?“

Postup výtvarného experimentu:

Připravíme si tvrdý papír, na který děti kápnou za pomoci kapátka, které je v uzávěru, trochu barevné tuše. Tuš pak brčkem mohou rozfoukávat do různých tvarů. Děti mohou experimentovat s různou silou foukání, směrem, mohou zkusit foukat na papír z různé výšky. Za použití této techniky nám rozfoukaná tuš tvoří obrazce připomínající větve stromů. Až

dětem bude připadat obrazec, který rozfoukaly, hotový, kápnou na papír další kapku tuše jiné barvy. Postup se opakuje, v místě kde se rozfoukaná tuš různých barev překrývá, mohou děti pozorovat, jaké vznikly nové barvy.

Průběh realizace výtvarného experimentu:

Na první otázku děti odpověděly, že se vytvoří nová barva, že se barvy smíchají. Některé děti řekly, že neví. Další otázky byly spíše motivační, některé děti však začaly napodobovat pomocí hlasu i pohybu, jak si představují strom ve vichřici a ve vánku.

Během vycházky jsem děti motivovala, aby si všímaly, jaké barvy mají podzimní listy. Nechala jsem je, aby samy přišly na to, jaké barvy mohou vidět. Děti jmenovaly barvy jako hnědá, žlutá, červená, černá, zelená. Po návratu jsme začali se samotným výtvarným experimentem. Při rozfoukávání barevných tuší se děti na činnost soustředily, do činnosti se zcela zabraly. Než použily na papír další barvu, tak hádaly, jaká barva vznikne, když se smíchá nová barva s předchozí a pozorovaly, jaká barva jim skutečně vznikla. Některé děti vytvořily hned několik obrázků, protože si chtěly vyzkoušet různé kombinace barev. Na závěr si děti navzájem prohlédly, co vytvořily.

Stručné zhodnocení výtvarného experimentu:

Děti byly při práci velmi aktivní. Během experimentu zkoušely různé kombinace barev, čímž byl naplněn první cíl tohoto výtvarného experimentu. Některé děti dokonce chtěly vyzkoušet více barevných kombinací a tak vytvořily více obrázků. Děti také experimentovaly s foukáním, do tuše foukaly z různých směrů, z různé výšky i různou silou a pozorovaly, jak se podle toho barva roztéká různými směry a do různých tvarů. Toto experimentování s foukáním směřovalo ke splnění druhého cíle. Kromě stanovených cílů by šel stanovit také cíl rozvoj fantazie. Do výtvarných experimentů by se sice nemělo zasahovat, ale v tomto případě bych doporučila vzhledem k použití foukání dát dětem, které tvoří delší dobu, pauzu. Toto je vhodné z důvodu, aby děti z foukání nerozbolela hlava. K pomůckám by také bylo vhodné přidat pracovní oděv pro děti, který by zabránil ušpinění jejich běžného oblečení. Aby nedošlo ke znečištění stolu od barvy, je možné využít staré noviny nebo igelit.

5.4 Povrchy

Věková kategorie dětí: 3 – 7 let

Počet dětí: 5-8

Přibližná délka trvání: 30 minut

Pomůcky: měkký papír formátu A4 – A3, předměty, mající výrazný a členitý povrch (mřížky, plácačka na mouchy, hřeben, krajky, síťky), voskové pastely

Další použité metody: rozhovor, hra

Cíle výtvarného experimentu:

Vyzkoušet si, jak tvoří různé povrchy různý vzor na papíře.

Experimentovat s využitím různých druhů povrchů a jejich kombinováním.

Spolupracovat ve skupině.

Popis výtvarného experimentu:

Motivace:

V rámci motivace děti požádáme, aby zavřely oči. Potom jim budeme do rukou vkládat různé předměty a budeme je motivovat, aby je vnímaly hmatem. Každé dítě si daný předmět osahá a řekne, jaký se mu zdá jeho povrch, zda je hladký či drsný a o jaký předmět by třeba mohlo jít. Tato motivace může probíhat jako hra. Potom už začneme se samotným výtvarným experimentem, při kterém děti pomocí frotáže zachytí strukturu povrchu na papír. „Co když předměty schováme pod papír a na který pak budeme malovat voskovým pastelem?“

Postup výtvarného experimentu:

Předměty s různým povrchem dáme pod měkký papír. Poté si děti vezmou voskové pastely a přes tento papír budou voskovými pastely lehce přejíždět. Povrch předmětu, který je pod měkkým papírem se tak zobrazí. Za pomoci techniky frotáže tak výtvarně vyjádří své hmatové vjemy a zachytí různé povrchy předmětů. Jaké předměty si děti vyberou, jak je zkombinují či jaké barvy voskových pastelů použijí, bude na jejich fantazii.

Průběh realizace výtvarného experimentu:

Odpovědi na to, co se stane, když předměty schováme pod papír, který pak budeme přejíždět voskovým pastelem, byly různé. Některé děti napadlo, že se papír pomačká, jeden chlapec řekl, že se papír roztrhne.

Úvodní motivaci děti vzaly jako hru a hádaly, o jaké předměty jde. Některé děti oči zavřít nechtěly, tak ty si předměty jen ohmataly. Jakmile děti viděly, že předměty se při použití frotáže zobrazí na papír, plně se ponořily do činnosti. Pracovaly samostatně a zkoušely různé možnosti. Kombinovaly různé předměty a materiály a také různé barvy voskových pastelů. Při tomto výtvarném experimentu děti projevovaly nadšení a zájem. Jeden chlapec se do činnosti zabral natolik, že vytvořil šest obrázků a nechtěl přestat. Při činnosti se projevila též spolupráce dětí, které si navzájem ukazovaly, který předmět zanechá jakou stopu na papíře, a předměty si vzájemně půjčovaly. Dvě děvčata dokonce vytvořila společný obrázek dohromady.

Stručné zhodnocení výtvarného experimentu:

Děti byly při výtvarném experimentu tvořivé. Výtvarný experiment směřoval k daným cílům. Děti si vyzkoušely, jaké vzory tvoří na papíře různé povrchy, zkoušely povrchy různě kombinovat, také zkoušely, jak bude vypadat, když vzniklé vzory budou různě překrývat. Experimentovaly též s využitím jiných povrchů, než které jsem přichystala. Například jeden z chlapců zkusil využít část stavebnice. Jiným příkladem zase může být děvče, které vyzkoušelo použít hřeben pro panenky. Tímto výtvarným experimentem vedl i k hlavnímu cíli – rozvoje tvořivosti. Cíl spolupracovat ve skupině byl naplněn prostřednictvím spolupráce dětí při půjčování materiálů. Děti s půjčováním materiálů neměly problém, jen nejmladší chlapec odmítal ostatním vypůjčit předmět, který si vybral. U dvou děvčat byl tento cíl naplněn na vyšší úrovni, tím, že vytvořila obrázek společně. Pomůcky byly zvoleny účelně, pomůckami se nakonec stal i materiál, který k tomu původně nebyl určen. To však považuji za pozitivní, protože fakt, že děti dokázaly využít i jiný materiál, poukazuje na rozvoj tvořivosti.

5.5 Barevný déšť

Věková kategorie dětí: 3-7 let

Počet dětí: celá třída (22 dětí)

Přibližná délka trvání: 20 minut

Pomůcky: barevná tuš, klovatina, tvrdý papír formátu A4, štětec, nahrávka zachycující zvuk deště, přehrávač

Další použité metody: rozhovor, poslech zvukové nahrávky

Cíle výtvarného experimentu:

Vyjádřit svoji představu barevného deště.

Experimentovat s využitím různých barev a jejich rozpíjením.

Popis výtvarného experimentu:

Motivace:

„Děti představte si, kdyby déšť byl barevný, kdyby kapky, co padají, měly různou barvu. Jak by asi vypadalo, když by se roztékaly po cestě, po trávě, po dlažebních kostkách?“ Potom dětem řeknu, že si zkusíme takový „barevný déšť“ zachytit na papír. „Jak asi budou vypadat barevné kapky na papíře?“ Při samotném tvoření pro podpoření atmosféry si můžeme pustit nahrávku zachycující zvuk deště.

Postup výtvarného experimentu:

Použijeme tvrdý papír, který si děti za pomoci štětce potřou klovatinou. Poté použijí tyčinku, která je součástí uzávěru tuše a použijí ji jako kapátko. Na papír potřený klovatinou budou kapat různě barevné tuše. Volba barev a způsob kapání bude jen na fantazii dětí. Při nanášení kapek na papír mohou děti pozorovat, jak se kapky různě rozpíjí a mísí s kapkami jiné barvy. Na závěr, pokud budou chtít, mohou (ale nemusí) papír ještě přeložit a pozorovat, jestli se kapky z jedné strany obtiskly na druhou polovinu papíru.

Průběh realizace výtvarného experimentu:

Na úvodní otázky děti odpověděly, že barevné kapky se na papíře rozpíjí. Jedna dívka odpověděla, že „papír bude mokrá.“

Motivace na úvod spolu s poslechem nahrávky deště vytvořily ve třídě klidnou, uvolňující atmosféru. Při kapání barevné tuše na papír děti experimentovaly s různými barvami i výškou, z jaké tuš na papír kapaly. Jeden chlapec například držel kapátko těsně nad papírem, že se ho téměř dotýkal. Při práci se děti soustředily, na hotových výrobcích šlo vidět, že každý se experimentu zhostil po svém. Na závěr si děti navzájem své práce prohlédly.

Stručné zhodnocení výtvarného experimentu:

Děti vyjadřovaly svoje představy barevného deště každý po svém, což jde vidět na fotografiích zachycující práci dětí (Příloha P V). Tím byl splněn první cíl. Naplnění druhého cíle proběhlo skrze experimentaci dětí s barvami, jejich různým rozpíjením, kombinováním a různým způsobem nanášení barev na papír. U některých dětí též vyzkoušením obtisknutí poloviny papíru na druhou, pomocí jeho přehnutí na polovinu. Zvolená technika kapání barev do klovatiny se ukázala být snadná a využitelná též pro nejmenší děti. Spolupráce a komunikace u tohoto výtvarného experimentu příliš neprobíhala, každé dítě se soustředilo na vyjádření svých představ a pocitů.

5.6 Malba čajem

Věková kategorie dětí: 3-7 let

Počet dětí: 5-8

Přibližná délka trvání: 30 minut

Pomůcky: tvrdý papír, voda, varná konvice, sáčekový čaj – černý, zelený, ovocný, šálky

Další použité metody: rozhovor

Cíle výtvarného experimentu:

Ověřit, zda jde malovat čajem.

Vyzkoušet různé možnosti výtvarného vyjádření pomocí čajových sáčků a čaje.

Popis výtvarného experimentu:

Motivace:

„Děti, všimly jste si někdy, když jste pily čaj a na dně hrníčku ho trochu zbylo, že tam potom zůstala barevná skvrna? Co myslíte, šlo by čajem malovat?“

Postup výtvarného experimentu:

Nejprve si přichystáme čaje, se kterými děti budou dál pracovat. Čajové sáčky s různými druhy čajů zalijeme menším množstvím vařící vody. Čajové sáčky necháme ve vodě vyluhovat, až do zchladnutí čaje, aby čaj byl silný. Jakmile je čaj studený, děti si vyzkouší malbu čajem. Na tvrdý papír budou malovat, či různě otiskovat sáček s čajem, který si průběžně mohou do čaje namočit. Děti budou pozorovat, jak různé druhy čajů zanechávají různě barevnou stopu. Také mohou pozorovat, co se stane, když čajový sáček jinak zmačkají, co vznikne, když ho otisknou nebo jak bude vypadat, když ho „potáhnou“ za šňůrku po papíře.

Průběh realizace výtvarného experimentu:

Na otázku, zda by šlo čajem malovat, kterou jsem dětem na úvod položila, mi některé děti odpověděly, že ano, a některé, že ne.

Při samotné činnosti se všechny děti ponořily do práce. Před činností jsem ještě děti upozornila, aby čaj, který jsme použili, z hygienických důvodů nepily. Děti zkoušely, jakou barvu má stopa, které jednotlivé druhy čajů zanechávají. Taktéž experimentovaly s tím, jak jde pracovat s čajovým sáčkem. Některé ho na papír otiskovaly, jiné ho zmačkaly a pokoušely se jím malovat. Jeden chlapec tahal sáček po papíře za šňůrku a pozoroval, jakou zanechává stopu, jiný zkoušel, co se stane, když sáček zmačká do tvaru válce a bude ho po papíře válet. Práce dětí byla samostatná, avšak spolupracovaly při půjčování čajových sáčků a šálků s různými druhy čajů.

Stručné zhodnocení výtvarného experimentu:

Výtvarný experiment vedl k naplnění prvního cíle – děti si ověřily, zda jde čajem malovat. Při realizaci tohoto experimentu si děti též vyzkoušely různé možnosti, jak lze s čajem a čajovým sáčkem pracovat, jak mohou ovlivnit jeho různým použitím zanechanou stopu na papíře. Také experimentovaly s využitím různých druhů čajů a jejich kombinováním. Aktivně a tvořivě mohly samy vymýšlet nové techniky pro vyjádření se pomocí čaje, čímž byl splněn i druhý cíl tohoto experimentu. U výtvarného experimentu též zjistily, že různé druhy čajů zanechávají různě barevnou stopu. Tedy další cíl výtvarného experimentu by mohl být: Zjistit jakou stopu zanechávají různé druhy čajů. Projevila se též spolupráce dětí při půjčování pomůcek. Vzhledem k práci s varnou konvicí a vařící vodou bych doporučila

tento výtvarný experiment přichystat dopředu a dětem donést už připravený studený čaj, kvůli bezpečnosti. Případně pracovat velmi opatrně s malou skupinou starších dětí.

5.7 Zamrzlé okno

Věková kategorie dětí: 4-7 let

Počet dětí: celá skupina (21 dětí)

Přibližná délka trvání: 20 minut

Pomůcky: tvrdý papír formátu A5 – A4, modrý inkoust, provázek z přírodního materiálu

Další použité metody: rozhovor, pozorování

Cíle výtvarného experimentu:

Vyzkoušet si výtvarné vyjádření pomocí provázku.

Zjistit, jak může různá manipulace s provázkem ovlivnit zanechanou barevnou stopu.

Popis výtvarného experimentu:

Motivace:

S dětmi budeme pozorovat, jak za mrazivého počasí vznikají na oknech různé vzory. „Zkusíme si spolu takové zamrzlé okno vytvořit. Děti a víte, že kreslit se dá nejen pastelkami a štětcem? Co takhle vyzkoušet třeba vytvořit si obrázek za pomoci provázku? Co myslíte, že se stane, když dáme obarvený provázek mezi dvě poloviny papíru?“

Postup výtvarného experimentu:

Na začátek si připravíme tvrdý papír, který přehneme na poloviny. Děti si mohou vybrat, zda chtějí použít papír formátu A5 nebo A4. Do modrého inkoustu namočíme provázek z přírodního materiálu (na provázek z umělých vláken by barva špatně chytla). Děti potom nabarvený provázek položí na jednu polovinu tvrdého papíru a různě ho tam stočí. Pak papír přehnou tak, že provázek bude mezi oběma polovinami papíru. S provázkem mohou různě manipulovat, tahat za něj v různých směrech, až ho vytáhnou celý ven. Nakonec děti papír rozevrou a pozorují, co vytvořily, jaké tvary a linie jim na papíře vznikly.

Průběh realizace výtvarného experimentu:

Na otázku, co stane, když dáme obarvený provázek mezi dvě poloviny papíru, odpověděly některé děti, že neví. Jedna dívka ale řekla, že se otiskne, jiná že nabarví papír.

Při pozorování zamrzlých oken děti říkaly, co jim tvary vzniklé námrazou připomínají – uvedly třeba květiny, krajinu, obrázek. Při výtvarném experimentu se děti na práci soustředily. Zkoušely různě provázek mezi poloviny papíru stočit. Experimentovaly s pohybem provázku, zkoušely za něj různě tahat, byly tvořivé. U jednoho chlapce jsem si všimla rozdílného postupu než u ostatních dětí. Provázek nejprve smotal mezi poloviny papíru, pak s ním pohnul, papír rozevřel, aby zkontroloval, co se stalo a pak ho znovu sevřel a provázek znovu pohnul. Po každém pohybu však papír znovu rozevíral a pozoroval, jak se obrázek změnil. Po skončení činnosti jsem se děti zeptala, co jim jejich výtvarný výrobek připomíná. Děti uvedly různé názvy pro své obrázky např. čtyřlístek, andělé nebo sova.

Stručné zhodnocení výtvarného experimentu:

Při realizaci výtvarného experimentu byly splněny oba stanovené cíle. Děti si vyzkoušely výtvarně pracovat s provázkem. Při výtvarném experimentu byly děti kreativní a aktivně zkoušely různé způsoby manipulace s provázkem. Též u toho pozorovaly, jakou provázek zanechává na papíře stopu, a tuto vznikající stopu se snažily pohybem a zkroucením provázku ovlivnit. Zjistily, že jejich manipulace s provázkem může ovlivnit zanechanou stopu. Pomůcky splnily svůj účel, jen při namáčení provázku do lahvičky s tuší měly mladší děti občas problémy. Příště bych zvolila použití menší plytké misky, do které by se tuš přelila, a namáčení provázku by se tím pro děti usnadnilo. Za vhodné též považuji využití menších formátů papíru (A4 nebo A5) z důvodu snadnější manipulace.

5.8 Korálky

Věková kategorie dětí: 3-7 let

Počet dětí: 5-8 dětí

Přibližná délka trvání: 20 minut

Pomůcky: měkký papír formátu A4, paleta, temperové barvy, korálky různých velikostí a tvarů, tácek, štětec

Další použité metody: hra, rozhovor, pozorování

Cíl výtvarného experimentu:

Zjistit, zda lze využít obarvené korálky vložené do obálky k výtvarnému vyjádření se.

Experimentovat s pohybem obálky a korálků uvnitř a tím ovlivnit barevnou stopu.

Popis výtvarného experimentu: Motivace:

Dětem dáme tácek a na něj položíme několik korálků. Dětem řekneme, aby tácek různě nakláněly a pozorovaly, jak se korálky kutálejí. Mohou si vyzkoušet koulet korálky z jedné strany tácku na druhý nebo jimi třeba kroužit po obvodu tácku různě si s nimi hrát. „Co kdybychom teď korálky nabarvili a dali do papírové obálky, se kterou pak zatřeseme či ji budeme různě naklánět, jako ten tácek? Zanechají na papíře korálky nějakou stopu? Půjde pomocí korálků v obálce vytvořit obrázek?“

Postup výtvarného experimentu:

Nejprve z papíru poskládám „obálku“ tak, že jej přehnu na půl, otočím ho skladem dolů a obě boční strany rovněž přehnu. Děti si potom vezmou korálky, které obarví v temperové barvě, jež bude přichystaná na paletě. Jakou barvu si zvolí, jestli nabarví každý korálek jinou barvou nebo použijí více barev na jednom korálku, už bude na fantazii každého dítěte. Obarvené korálky pak vloží do „obálky“ z papíru. Tu budou různě naklánět, mačkat, třást s ní. Nakonec papír rozloží. Na rozloženém papíře mohou pozorovat barevné stopy po korálkách, zda vznikly otiskem korálků různé tvary či linie a jestli jim to třeba něco připomíná.

Průběh realizace výtvarného experimentu:

Na úvodní otázku mi děti většinou odpovídaly, že se korálky na papír otisknou. Jeden chlapec uvedl, že když s obálkou budeme třást, korálky z ní vypadnou.

Děti se zabraly už do činnosti, která byla v rámci motivace – koulení korálků na tácku. Tuto činnost pojaly jako hru. Na úvodní otázku odpověděla většina dětí, že se korálky v obálce otisknou. Při barvení korálků v temperové barvě děti spolupracovaly a půjčovaly si korálky, které byly obarveny v různých barvách. Problém s půjčováním měly jen dvě nejmladší děti, které považovaly korálky, které si na začátku vybraly jako „jejich“ a nechtěly je půjčit nikomu jinému. Manipulaci s obálkou, do které korálky vložily, braly děti jako hru, do které se plně ponořily. Zaznamenala jsem rozdíl mezi dívkami a chlapci, zatímco

dívky s obálkou spíš různě otáčely a hmatem se snažily zjistit, kde zrovna korálky jsou, chlapci s obálkou manipulovali dynamičtěji – spíše s ní házeli a třásli. Po rozložení papíru děti pozorovaly, jaké korálky zanechaly stopy.

Stručné zhodnocení výtvarného experimentu:

Děti realizací tohoto výtvarného experimentu zjistily, že korálky zanechají na papíře různé stopy v podobě různorodých tvarů, otisků a linií. Mohly též pozorovat různě se prolínající barvy od různě nabarvených korálků. Děti tím zjistily, že by tato technika šla využít v rámci výtvarného tvoření, čímž byl stanovený cíl splněn. Druhý cíl – experimentovat s pohybem obálky a korálků uvnitř a tím ovlivnit barevnou stopu, byl také splněn. Děti s obálkou různými způsoby manipulovaly a pohybovaly tak s nabarvenými korálky, které podle způsobu pohybu zanechaly na papíře různorodé stopy. Pomůcky byly vybrány účelně, jen některé z korálků byly zvoleny nevhodně. Některé byly příliš malé a špatně se s nimi dětem pracovalo, některé měly atypický hranatý tvar a díky hranám došlo u jednoho děvčete k protržení papíru. Doporučila bych tedy zvolit korálky střední a větší velikosti a obłych tvarů. Důležité je také vzhledem k použití korálků dbát na bezpečnost u nejmladších dětí.

5.9 Rýhy

Věková kategorie dětí: 5 -7 let

Počet dětí: 4-6

Přibližná délka trvání: 40 minut

Pomůcky: tvrdý papír formátu A4, klovatina, škrob, starý hřeben, vodové barvy, voda, štětec, hadřík

Další použité metody: pozorování, rozhovor

Cíle výtvarného experimentu:

Zjistit, zda se barva v klovatině na rýhovaném papíru rozpíjí jinak než na běžném.

Vyjádřit svoji představu krajiny za žaluziemi či plotem.

Popis výtvarného experimentu: Motivace:

„Dívaly jste se někdy na svět přes žaluzie nebo přes plot? Vypadá pak pruhovaně.“ Pro lepší představu stáhneme žaluzie dolů a necháme děti, aby se přes ně podívaly. „Uděláme si teď takový „pruhovaný“ obrázek. Co si myslíte, že se stane, když kápneme barvu na papír, kde jsou rýhy?“

Postup výtvarného experimentu:

Na tvrdý papír děti nanесou štětcem klovatinu, tak aby byla po celé ploše papíru. Poté na klovatinu nasypeme trochu škrobu, který děti štětcem s klovatinou smíchají – na papíře se tak vytvoří hustá hmota. Případně je možné klovatinu se škrobem smíchat předem a tuto směs poté nanášet na papír. Do této hmoty děti pomocí hřebenu vyryjí příčné linie, po každém tahu hřebenu z něj očistí hadříkem přebytečnou vrstvu směsi. Poté použijí vodové barvy. Štětcem nanесou zvolenou barvu na okraj papíru, kde začíná vrstva hmoty z klovatiny a škrobu. Pak budou pozorovat, co se děje, jak se barva rozpíví podle linií vytvořených hřebem. Pomocí barev mohou zkusit vyjádřit svoji představu krajiny za plotem či žaluziemi. Barvy mohou střídát, zkoušet kombinovat různé odstíny.

Průběh realizace výtvarného experimentu:

Na úvodní otázku mi děti většinou odpověděly, že neví. Jedna předškoláčka řekla, že se barva rozpíví.

Při rytí čar do klovatiny se škrobem děti pracovaly různě, některé měly čáry pečlivě rovné, některé jimi nepokryly ani polovinu papíru. Při nanášení barvy děti pozorovaly, že se barva rozpíví podle rýh vytvořených hřebem. Děti experimentovaly s různými barvami, zkoušely na papír nanášet různé množství barvy a sledovaly, jak moc se barva rozpíví a jakým směrem. Při činnosti byly děti soustředěné, některé se natolik zaměřily na činnost, že když jsem s nimi chtěla mluvit, tak mě nevnímaly. Vzniklé výtvary připomínaly v motivaci zmíněný pohled přes žaluzie. Na závěr děti své výtvary ukázaly ostatním a pokusily se je pojmenovat.

Stručné zhodnocení výtvarného experimentu:

Při výtvarném experimentu si děti připravily papír s nanесenou vrstvou směsi škrobu a klovatiny, do které udělaly rýhy. Poté si vyzkoušely, jak se na takto rýhovaném papíře rozpíví

barva. Děti zjistily, že barva se rozpíjí podle vyrytých čar. Tím byl splněn první cíl. Pomocí barev a různých barevných ploch vyjadřovaly svoji představu krajiny za žaluziemi. Tím byl naplněn i druhý cíl. Při činnosti byly děti soustředěné, většinou se plně zabraly do práce. První způsob postupu míchání škrobu s klovatinou přímo na papíře se ukázal jako nevhodný, pro děti bylo obtížné směs namíchat. Proto bych doporučila využít druhého způsobu postupu, kdy se směs klovatiny se škrobem vytvoří předem a jenom se nanese na papír. Při využití pomůcek se ukázalo, že je vhodnější zvolit hřeben s hustěji posazenými zuby, například tupírovací hřeben, u hřebenů s řídkými zuby nebyl efekt rozpíjení podle čar tak zřetelný. Ostatní pomůcky byly zvoleny vhodně.

5.10 Barevný koktejl

Věková kategorie dětí: 3-7 let

Počet dětí: 5-10

Přibližná délka trvání: 15 minut

Pomůcky: průhledná lahev, barevné tuše, voda, kapátko

Další použité metody: rozhovor, pozorování

Cíle výtvarného experimentu:

Vyzkoušet jaká barva vznikne smícháním dvou různých barev.

Experimentovat s mícháním různých barev a jejich odstínů.

Popis výtvarného experimentu:

Motivace:

Zkusíme si namíchat barevný koktejl. „Co, když smícháme dohromady červenou a modrou barvu? Co si myslíte, že vznikne? Můžeme si to teď vyzkoušet.“

Postup výtvarného experimentu:

Do průhledné lahve nalijeme vodu. Děti za pomoci kapátka budou do vody kapat kapky barevné tuše – volba barvy bude na dětech. Poté budou pozorovat, jak tuš ve vodě vytváří různé obrazce, jak se mísí s vodou či stéká ke dnu. Poté nakapou do vody další barvu a budou pozorovat, jestli se barvy nějak smíchají a jaký vytvoří odstín. Děti si mohou postupně vyzkoušet míchat různé barvy a tvořit tak nové barevné odstíny. S různými odstíny

pak mohou experimentovat a míchat je nadále mezi sebou. Toto experimentování bude svobodné a bude na dětech, jestli smíchají více barev dohromady nebo zda budou chtít vyzkoušet smíchat už předtím vytvořené nové odstíny. S dětmi si nakonec můžeme povídat, které barevné odstíny se jim líbí, které jim přijdou příjemné nebo které na ně naopak působí nepříjemně.

Průběh realizace výtvarného experimentu:

Na úvodní otázku, co se stane, když smícháme červenou a modrou děti zareagovaly tím, že začaly hádat různé barvy.

Při samotném míchání barev ve vodě děti pozorovaly, jaká barva vznikla. Aktivně zkoušely kombinovat různé odstíny barev. Do činnosti byly hluboce ponořené, a chtěly experimentovat se stále novými barvami. Každé dítě si vyzkoušelo hned několik kombinací barev. Některé děti míchaly i více barev dohromady a snažily se vytvořit podle nich „nejhezčí barvu“. Při činnosti některé děti spolupracovaly, některé naopak chtěly „svoji“ lahev a vyzkoušet si míchání barev samostatně. Na závěr jsem se dětí ptala, jaké barvy smíchaly, jaká barva jim z toho vznikla a také jak tyto barvy vnímají.

Stručné zhodnocení výtvarného experimentu:

První cíl – vyzkoušet, jaká barva vznikne smícháním dvou různých barev, byl v rámci tohoto výtvarného experimentu splněn. Děti mezi sebou míchaly především základní barvy (červenou, žlutou, modrou) a pozorovaly, jaké nové barvy jim vznikly. Poté začaly s barvami experimentovat a podle své fantazie už vzniklé barvy míchaly s dalšími barevnými tušemi, či zkoušely míchat více barevných tuší dohromady, čímž byl splněn i druhý stanovený cíl. Tento výtvarný experiment se ukázal kvůli snadnému postupu vhodný i pro nejmenší děti. Zvolené pomůcky se ukázaly jako vhodné. V případě kapátka však některé děti ještě neměly zkušenost s jeho používáním, což jsem jim ukázala. Namísto průhledné lahve lze využít též jakákoliv jiná průhledná nádoba. Na závěr jsem se dětí ptala na jejich vnímání barev, jestli je vidí jako smutné, veselé apod. Tento výtvarný experiment by tedy mohl mít za cíl zjistit, jaké pocity vyvolávají různé barvy.

6 EVALUACE SOUBORU VÝTVARNÝCH EXPERIMENTŮ

Po realizaci výtvarných experimentů v mateřské škole a též v jejím průběhu, byl tento soubor výtvarných experimentů zhodnocen jak z mé strany, tak i ze strany dětí a učitelky dané mateřské školy.

6.1 Výtvarný experiment z pohledu učitelky mateřské školy

Po vlastní realizaci výtvarných experimentů jsem požádala o zpětnou vazbu též učitelku dané mateřské školy, ve které byl tento soubor výtvarných experimentů realizován. Z původně plánovaného hodnocení výtvarných experimentů učitelkou, však nakonec vzešel spíše její názor na využitelnost výtvarných experimentů v rámci výuky v mateřské škole, který celý přikládám do přílohy P X.

Podle učitelky z mateřské školy je *využití výtvarného experimentu v mateřské škole pozitivní a přínosné*. Učitelka se též vyjadřuje k výtvarnému experimentu v návaznosti na RVP PV a k tomu, v čem vidí právě jeho přínos. *RVP pro předškolní vzdělávání klade velký důraz na prožitkové učení. Takto získané informace dětem lépe utkvívají v paměti. Zprostředkovat dětem prožitkové učení lze různým způsobem. Zejména pokusy a experimenty děti nesmírně baví. Jakýkoliv experiment ve své podstatě nabízí prostor pro svobodnou práci s materiálem. Výtvarný experiment poskytuje prostor pro práci s výtvarnými prostředky, otvírá možnosti uplatňovat vlastní řešení, využívá netradiční spojení materiálů. Nezaměřuje se na výsledný produkt, nesleduje konkrétní cíl, cílem je zde rozvoj fantazie - například hra s linií, tvarem, prostorem. Neměl by být zatížen tlakem na správnost, obavou o kvalitu výsledku. Často využívá prvku náhody, překvapení, tajemství. Je to proces s otevřeným koncem, který umožňuje dopustit se chyby jako součásti objevování. Poskytuje příležitost zapojit představivost, improvizaci, kreativitu. Dále pak uvádí důležitost výtvarného experimentu v tom, že podporuje kreativitu. Kreativita je něco, čeho je schopno každé dítě. Rozdílná je jen její míra. Některé děti se při výtvarné výchově nedokážou uvolnit, bojí se opustit běžné výtvarné techniky, materiály, šablony. Výtvarný experiment může pomoci překonat dětem zábrany, vede k přímému rozvoji jejich tvořivosti. Učitelka také doporučuje některé další techniky, které je možno při výtvarném experimentu využít. Pedagog musí ovládat různé, zejména netradiční výtvarné techniky, které plánuje využít – například prstomalbu, lití nebo foukání barev, frotáž, koláž, batiku, tisk a připravit dostatek vhodného*

materiálu. Všechny techniky jsou přizpůsobeny a odstupňovány vzhledem k věkovým odlišnostem dětí. V závěru také zmiňuje, že prostřednictvím výtvarného experimentu děti zkoumají svět, získávají potřebné klíčové kompetence, které jsou předpokladem dalšího rozvoje a vzdělávání dětí.

6.2 Výtvarný experiment z pohledu dětí

U dětí jsem při realizaci výtvarných experimentů pozorovala zájem, soustředění na činnost a zvědavost. Po realizaci každého výtvarného experimentu jsem se dětí ptala, jak se cítily, jak se jim výtvarné experimenty líbily, co jim přinesly. V následující tabulce jsou uvedeny jednotlivé výtvarné experimenty a postřehy, hodnocení či pocity dětí.

Tabulka 7 Zhodnocení výtvarných experimentů ze strany dětí

Název výtvarného experimentu	Zhodnocení dětí
Voskové tvary	Většina dětí řekla, že byly zvědavé. <i>A: Líbilo se mi, jaké dělá vosk tvary.</i>
Ohňostroje	Bezprostředně po výtvarném experimentu mi některé děti řekly, že se jim to líbilo. <i>Jedna dívka říkala, že je pěkné, jak jdou na papíru vidět barvy.</i>
Podzimní stromy	Některým dětem se líbil přímo výtvarný experiment, některé řekly, že se jim líbila vycházka. <i>M: Mě se líbilo foukat do brčka, a jak se barva rozstříkovala pryč.</i>
Povrchy	U tohoto výtvarného experimentu byly děti velmi zabrané do činnosti a několik z nich se mě ptalo, kdy ho zase zopakujeme. <i>Jeden chlapec, který vytvořil nejvíce obrázků, řekl, že ho to baví a že takové obrázky jsou pěkné.</i>
Barevný déšť	Většině dětí se výtvarný experiment líbil. <i>Jedno děvče bylo opačného názoru, experiment se jí nelíbil. Mně se nelíbí, že je ten obrázek flekatý.</i>

Název výtvarného experimentu	Zhodnocení dětí
Malba čajem	<p>Děti projevovaly nadšení, že jde čajem malovat.</p> <p>J: <i>Mně se líbilo malovat čajem, a že čajíky voní.</i></p> <p>Jeden z chlapců mi druhý den po realizaci vyprávěl, že malbu čajem zkoušel i doma.</p>
Zamrzlé okno	<p>Děti říkaly, že byly zvědavé, jak se šňůrka otiskne.</p> <p>R: <i>Líbily se mi ty tvary. (Ty, co vytvořila pomocí šňůrky na obrázku)</i></p> <p>J: <i>Bylo to pěkné.</i></p>
Korálky	<p>L: <i>Mně se líbily barevné korálky.</i></p> <p>V: <i>Nelíbilo se mi to. Protože mám roztrhlý papír.</i></p>
Rýhy	<p>Většina dětí uvedla, že se jim výtvarný experiment líbil, některé děti řekly, že <i>to bylo zajímavé.</i></p>
Barevný koktejl	<p>A: <i>Mně se nejvíc líbilo to naše, měly jsme nejhezčí barvu.</i></p> <p>P: <i>Líbily se mi barvy.</i></p> <p>V: <i>Jak se ta barva ve vodě vlnila. (Na otázku, co se jí líbilo, co jí přišlo zajímavé.)</i></p>

U dětí nelze předpokládat nějaké objektivní hodnocení, avšak i subjektivní hodnocení, ve smyslu, zda se výtvarné experimenty dětem líbily, či zda jim přišly zajímavé, nám může poskytnout zpětnou vazbu ze strany dětí. Tento soubor výtvarných experimentů je určen pro děti, proto je důležité znát i jejich pohled.

6.3 Pedagogická reflexe

Obsahem této podkapitoly bude pedagogická reflexe celého souboru výtvarných experimentů a jeho realizace v mateřské škole. Stručné zhodnocení jednotlivých výtvarných experimentů je uvedeno u každého výtvarného experimentu zvlášť, takže to už obsahem této podkapitoly nebude.

Stanovený cíl tohoto souboru výtvarných experimentů, rozvíjet tvořivost dětí předškolního věku, byl naplněn prostřednictvím všech realizovaných výtvarných experimentů. Výtvarný experiment je vždy tvořivým procesem. V každém experimentu musely být děti aktivní, hledat různé cesty, zkoušet různé možnosti, což přispělo k rozvoji jejich tvořivosti. Druhým cílem bylo podporovat sebevyjádření dětí skrz výtvarné prostředky. Realizované výtvarné experimenty byly otevřené, děti tedy měly různé možnosti, jak výtvarný experiment pojmout, jak vyjádřit svoji představu. Práce dětí byly autentické, bez vnějších zásahů, každé dítě tedy mohlo do své práce promítnout svoje pocity, prožitky, představy. Hodnocení, které probíhalo, nebylo ve smyslu označení, která práce je dobrá a která ne, proto děti nemusely mít strach z nezdaru a mohly dosáhnout svobodného sebevyjádření se. Tento cíl byl do různé míry splněn u všech výtvarných experimentů, avšak některé byly na podporu sebevyjádření zaměřeny více. Jsou to především tyto: **Ohňostroje, Barevný déšť, Povrchy, Podzimní stromy, Malba čajem a Rýhy.**

Realizace výtvarných experimentů vedla též k získání kompetencí dětí. Kompetence kognitivní (dítě dokáže experimentovat při výtvarné činnosti; dítě je schopno objevovat a zkoušet nové cesty k cíli; dítě umí tvořivě uplatňovat své nápady; dítě se dovede soustředit na danou činnost), které děti mohly získávat prostřednictvím všech realizovaných experimentů, protože u všech byla potřeba experimentace, využití vlastních nápadů, hledání nových cest k dosažení cíle i soustředěnosti. Dále pak kompetenci afektivní (dítě dokáže prostřednictvím výtvarného díla vyjádřit své pocity), na kterou byly zaměřeny hlavně tyto experimenty: **Ohňostroje, Podzimní stromy, Barevný déšť a Rýhy.** U těchto experimentů byla totiž během motivace navozena určitá atmosféra, takže děti nezachycovaly pouze své myšlenky a představy, ale též pocity z této atmosféry. Ke kompetenci psychomotorické (dítě je schopno se vyjádřit pomocí výtvarných prostředků) vedly téměř všechny výtvarné experimenty. Výjimkou je **Malba čajem a Korálky**, kde jde o velmi netradiční techniky a dítě tak získává kompetenci: Dítě se dovede výtvarně vyjádřit i pomocí nevýtvarných prostředků. Kromě výše zmíněných kompetencí děti rozvíjely i kompetence sociální, která by mohla být formulovaná, jako: Dítě dovede spolupracovat ve skupině. Tato kompetence sice nebyla primárně uvedena, ale během některých experimentů byla spolupráce dětí nutná. Šlo například o výtvarné experimenty: **Voskové tvary, Povrchy, Malba čajem nebo Barevný koktejl.**

Realizací v praxi se ukázalo, že výtvarné experimenty jsou vhodné jak pro nejmladší děti, tak pro předškoláky. Proto ale použité techniky a pomůcky musely být zvoleny úměrně k věku dětí, což se podařilo až na malé nedostatky, které jsou uvedeny u konkrétních výtvarných experimentů i s doporučením, jak je odstranit.

Výtvarné experimenty dětem přinesly možnost vyzkoušet si trochu jiný druh tvoření, než který je běžný. Děti se mohly díky výtvarným experimentům výtvarně vyjádřit, aniž by byly nuceny svoji práci uzpůsobovat předem dané formě, jak má výsledek vypadat. Děti dostaly též možnost pracovat bez strachu ze selhání, protože ve výtvarném experimentu je každá práce dobrá, originální. Skrz výtvarné experimenty tak mohly uplatnit a dále rozvíjet svoji tvořivost a posilnit chuť se výtvarně vyjadřovat a tvořit.

Doporučení pro praxi:

Tento soubor výtvarných experimentů je primárně určen pro využití v **mateřských školách**, možné je však také jeho **využití rodiči** pro výtvarné aktivity s dětmi v domácím prostředí.

Výtvarné experimenty zde uvedené jsou vhodné pro předškolní věk, avšak jejich náročnost je různá, proto je dobré přihlídnout k věku i individualitě každého dítěte. Původní věkové rozpětí je 3-7 let, v praxi je však možno využít výtvarné experimenty i pro starší děti. Za asistence učitelky či rodiče, je možno některé z výtvarných experimentů (např. Barevný koktejl) využít i u mladších dětí.

K realizaci výtvarných experimentů je také vhodné mít dostatek času a být v klidném prostředí, aby děti při výtvarném experimentování nebyly ničím zbytečně rušeny či stresovány nedostatkem času. Pomůcky a prostředí je důležité připravit předem, ať práce dětí není zbytečně rušena či přerušována. V průběhu výtvarných experimentů je také důležité dětem do práce nezasahovat. Jde o jejich vyjádření.

Realizace výtvarných experimentů je možná po celý rok, tím že na sebe nijak tematicky nenavazují, je možno je vložit do školního vzdělávacího programu mateřské školy podle potřeby. Dva z experimentů – **Podzimní stromy** a **Zamrzlé okno**, jsou motivovány vzhledem k ročním obdobím, ale tuto motivaci si může každý dle své fantazie změnit. Je už na každé učitelce (případně rodiči), jestli bude chtít realizovat výtvarné experimenty v rámci deseti po sobě následujících dní (kdy by mohly být využity i například v rámci nějakého

projektu) nebo zda bude chtít například každý z deseti měsíců zrealizovat jeden výtvarný experiment.

Na závěr tohoto doporučení, i když jsou výtvarné experimenty určeny původně pro děti, lze jejich realizaci doporučit i dospělým, kteří mají zájem tvořit a posouvat svoji tvořivost dál. Na základě vyzkoušení některého z výtvarných experimentů mohou totiž například právě učitelky v mateřských školách získat inspiraci k dalším výtvarným experimentům.

ZÁVĚR

Bakalářské práce se zabývá výtvarným experimentem a jeho využitím jako jedné z metod výtvarného vyjádření. Teoretická část práce je zaměřena na popis výtvarného experimentu a objasnění jeho postupu. Poukazuje také na důvody, proč je výtvarný experiment pro děti vhodný. Výtvarný experiment je využitelný zvláště pro děti předškolního věku, protože experimentování je pro tyto děti přirozenou spontánní činností. Výtvarný experiment děti chápou jako hru, do které se dokážou plně ponořit. Tím můžeme u dětí rozvíjet tvořivost, sebevyjádření se, podporovat chuť tvořit, objevovat, učit se novým dovednostem přirozenou cestou, aniž bychom je do něčeho nutili. Děti jsou zvědavé a chtějí objevovat nové možnosti. Bohužel některé postupy a metody tuto zvědavost potlačují. U výtvarného experimentu není předem znám výsledek, takže jím zvědavost můžeme naopak podporovat. Děti se učí přímo svojí zkušeností, prožitkem, což navazuje na soudobé tendence v RVP PV zdůrazňující úlohu prožitkového učení.

Praktická část bakalářské práce se opírá o východiska teoretické části. V rámci praktické části byl navržen soubor deseti výtvarných experimentů, který byl následně zrealizován v mateřské škole. Cíle tohoto souboru výtvarných experimentů, rozvíjet tvořivost dětí předškolního věku a podporovat sebevyjádření dětí skrz výtvarné prostředky, byly naplněny. Při realizaci souboru výtvarných experimentů jsem zaznamenala, že výtvarné experimenty děti baví, přinášejí jim radost, motivují je k aktivitě. To může být dalším pozitivem výtvarného experimentu. Děti se mohou učit a rozvíjet svůj potenciál formou, která jim zároveň přináší prožitky radosti. Prostřednictvím výtvarných experimentů nerozvíjí jen svou tvořivost, ale učí se i tomu, že svět kolem je různorodý a neexistuje jen jedno řešení. Také mohou pochopit, že chyba nemusí být jen něčím negativním, ale můžeme z ní vyjít jako z bodu, který nás posune někam dál. Při společné experimentaci se učí spolupracovat a pochopit, že různí lidé mají rozdílnou fantazii a různé výtvarné vyjádření. Využití společného materiálu či přímo práce na společném výtvaru děti také stimuluje ke komunikaci, děti se učí spolu domluvit. Použitím rozličných materiálů a technik jsou obohaceny o nové podněty k tvoření a také rozvíjí svou motoriku, protože ve výtvarném experimentu mohou využívat jiný způsob práce, jiné pohyby rukou než při běžném kreslení tužkou či malování štětcem. V neposlední řadě výtvarný experiment také podporuje uvědomění si našich prožitků, emocí či představ a dává nám prostor jak je vyjádřit a sdělit skrz výtvarné prostředky ostatním. Tím, že je výtvarný experiment otevřený, může být místem svobodného vyjádření se, bez

obav z kritiky. Tato otevřenost, ale vyžaduje i samostatnost a aktivitu, takže se děti učí nalézat řešení samy. Hlavním přínosem výtvarného experimentu je, že nabízí způsob výtvarného vyjádření.

Bakalářská práce popisuje výtvarný experiment a jeho využití v praxi. Teoretická část poskytuje východiska pro praktickou část, která možnosti využití výtvarného experimentu ověřuje realizací v mateřské škole. Tím jsou cíle práce naplněny.

Výtvarné experimenty mohou být cestou jak se rozvíjet a posunovat naši kreativitu dál. Mohou být inspirací jak pro učitelky mateřských škol, tak i pro všechny, kdo mají zájem tvořit a objevovat nové způsoby výtvarného vyjádření.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

1. BALCÁRKOVÁ Marie, Bohumila KOHUTOVÁ, Robert ŠIBL, Jarmila ŠTÝCHOVÁ, Veronika ŠIBLOVÁ-BAUDYŠOVÁ a Hana DOLEŽALOVÁ, 2011. *Předškolákův rok - do školy jenom krok: básničky, cvičení, tvoření a pracovní listy pro mateřské školky*. 1. vyd. Ilustrace Petra Řezníčková. Brno: Computer Press. ISBN 978-80-251-3279-1.
2. BALEKA, Jan, 1997. *Výtvarné umění: výkladový slovník: (malířství, sochařství, grafika)*. Vyd. 1. Praha: Academia. ISBN 80-200-0609-5.
3. ČESKO. Zákon č. 561/2004 sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon). In: *Sbírka zákonů České republiky*. 2004, č. 561, částka 190. Dostupné z: <http://aplikace.msmt.cz/Predpisy1/sb190-04.pdf>
4. FREYOVÁ, Lena, 2013. *Tvoření s pohádkou*. 1. vyd. Ilustrace Kateřina Čupová. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-4396-7.
5. GAVORA, Peter, 2010. *Úvod do pedagogického výzkumu*. 2., rozš. české vyd. Brno: Paido. ISBN 978-80-7315-185-0.
6. GIBODA, Michal, ed., 2010. Věda a umění – konvergence, nebo divergence. In: GIBODA, Michal, ed. a Miloš DOKULIL. *Mosty a propasti mezi vědou a uměním*. Vyd. 1. České Budějovice: Dialog vědy s uměním v nakladatelství Tomáš Halama. ISBN 978-80-87082-15-7.
7. GOJNÁ, Kamila, 2010. Art brut a spontánní výtvarný projev dospívajících. In: BABYRÁDOVÁ, Hana a Pavel KŘEPELA. *Spontánní umění*. Vyd. 1. Brno: Masarykova univerzita. ISBN 978-80-210-5400-4.
8. HAVIGEROVÁ, Jana Marie, 2011. Experiment. In: SKUTIL, Martin a kol. *Základy pedagogicko-psychologického výzkumu pro studenty učitelství*. Vyd. 1. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-778-7.
9. HAZUKOVÁ, Helena, 2012. Výtvarné činnosti předškolních dětí. Informatorium. Praha: Portál, roč. 19, č. 9, s. 12-14. ISSN: 1210-7506.
10. KASSIN, Saul, 2007. *Psychologie*. Vyd. 1. Brno: Computer Press. ISBN 978-80-251-1716-3.

11. KOHL, Mary Ann, 2008. *200 výtvarných činností: náměty pro tvořivost dětí od 3 let*. Vyd. 4. Překlad Marie Polasková. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-435-9.
12. MIŠURCOVÁ, Věra a Marie SEVEROVÁ, 1997. *Děti, hry a umění*. Vyd. 1. Praha: ISV. ISBN 80-85866-18-8.
13. *Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání*, 2006. 1. vydání. [online]. Praha: Výzkumný ústav pedagogický, 2006. [cit. 2014-04-15]. ISBN 80-87000-00-5. Dostupné z: http://www.vuppraha.cz/wp-content/uploads/2009/12/RVP_PV-2004.pdf.
14. SLAVÍKOVÁ, Vladimíra, Jan SLAVÍK a Helena HAZUKOVÁ, 2000. *Výtvarné čarování: artefiletika pro předškoláky a mladší školáky*. Praha: Univerzita Karlova v Praze – Pedagogická fakulta. ISBN 80-729-0016-1.
15. STADLEROVÁ, Hana a kol., 2011. *Po O: Východiska a inspirace pro výtvarnou tvorbu dětí v předškolním vzdělávání*. Brno: Masarykova univerzita. ISBN 978-802-1057-326.
16. TULAKOVÁ, Katarína, 2011. Od výtvarného experimentu k sebvýjadreniu. In: STADLEROVÁ, Hana a kol. *Po O: Východiska a inspirace pro výtvarnou tvorbu dětí v předškolním vzdělávání*. Brno: Masarykova univerzita. ISBN 978-802-1057-326.
17. UŽDIL, Jaromír, 2002. *Čáry, klikyháky, paňáci a auta: výtvarný projev a psychický život dítěte*. 5., přeprac. a dopl. vyd., Portál 1. Praha: Portál. ISBN 80-7178-599-7.
18. VAN'T HUL, Jean, 2011. Ice Sculptures with Salt and Liquid Watercolors. In: *The Artful Parent: Kids Art and Family Creativity* [online]. July 25, 2011 [cit. 2014-04-16]. Dostupné z: <http://artfulparent.com/2011/07/ice-salt-color.html>
19. VONDROVÁ, Petra, 2007. *Výtvarné techniky pro děti: hry a výtvarné činnosti pro děti ve věku od 4 do 9 let*. Vyd. 2. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-329-1.

SEZNAM TABULEK

Tabulka 1 Rozvoj kompetencí k učení prostřednictvím výtvarného experimentu	26
Tabulka 2 Rozvoj kompetencí k řešení problémů prostřednictvím výtvarného experimentu	27
Tabulka 3 Rozvoj komunikativních kompetencí prostřednictvím výtvarného experimentu	28
Tabulka 4 Rozvoj sociálních a personálních kompetencí prostřednictvím výtvarného experimentu	28
Tabulka 5 Rozvoj činnostních a občanských kompetencí prostřednictvím výtvarného experimentu	29
Tabulka 6 Přehled souboru výtvarných experimentů.....	34
Tabulka 7 Zhodnocení výtvarných experimentů ze strany dětí	55

SEZNAM PŘÍLOH

- P I Voskové tvary- fotodokumentace produktů
- P II Ohňostroje - fotodokumentace produktů
- P III Podzimní stromy – fotodokumentace produktů
- P IV Povrchy – fotodokumentace produktů
- P V Barevný déšť – fotodokumentace produktů
- P VI Malba čajem – fotodokumentace produktů
- P VII Zamrzlé okno – fotodokumentace produktů
- P VIII Korálky – fotodokumentace produktů
- P IX Rýhy – fotodokumentace produktů
- P X Názor učitelky na využitelnost výtvarného experimentu v mateřské škole

PŘÍLOHA P I: VOSKOVÉ TVARY – FOTODOKUMENTACE PRODUKTŮ

Své výtvary děti pojmenovaly jako Mořskou pannu (vlevo) a Mušle (dva výtvary na pravé straně).

Výsledky výtvarných experimentů na další fotografii jsou nazvány jako Květy (vlevo), Krajina (uprostřed) a Jezírka (vpravo).

PŘÍLOHA P II: OHŇOSTROJE – FOTODOKUMENTACE PRODUKTŮ

Z obrázků dětí je patrné, že děti se výtvarného experimentu zhostily každé svým způsobem. Můžeme také pozorovat různorodost práce s linií.

PŘÍLOHA P III: PODZIMNÍ STROMY – FOTODOKUMENTACE PRODUKTŮ

Dívka, která je autorkou, svůj výsledek výtvarného experimentu označila jako Strom, který je ve vichřici.

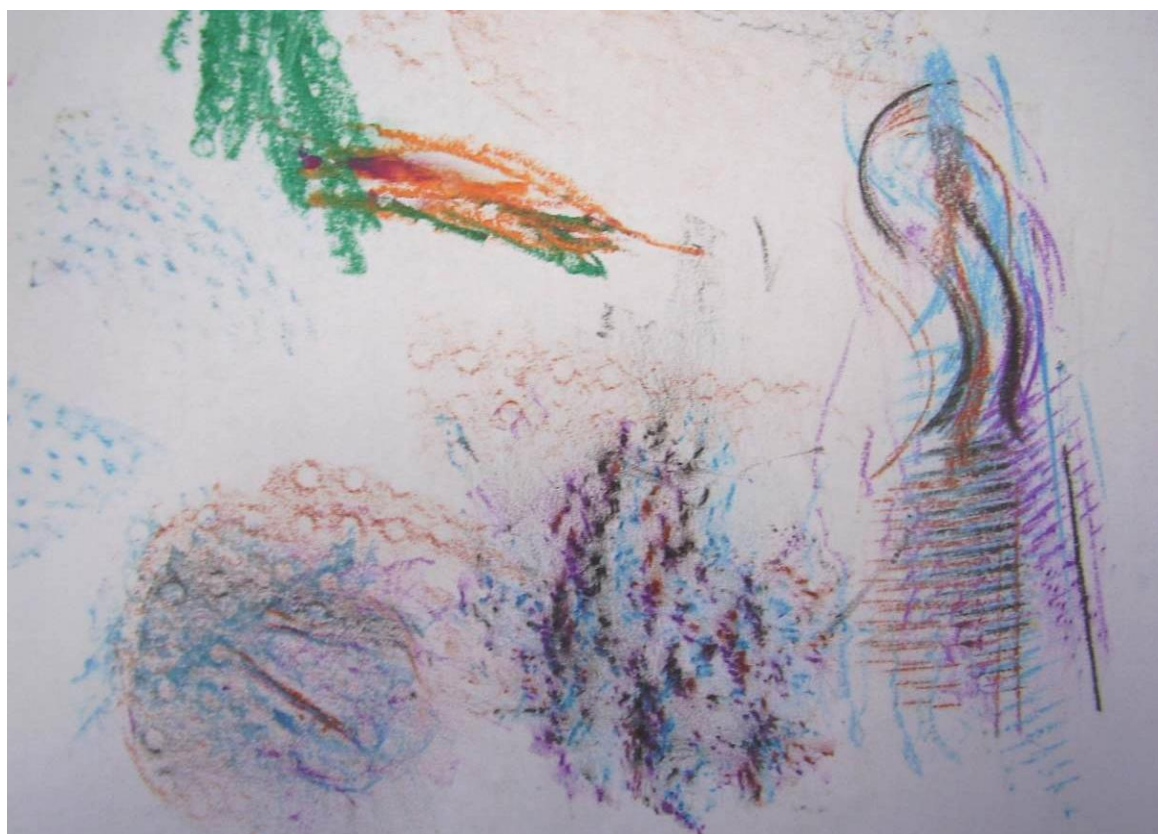

PŘÍLOHA P IV: POVRCHY – FOTODOKUMENTACE PRODUKTŮ

Na fotografiích lze pozorovat výsledky výtvarné experimentace dětí s různými způsoby překrývání struktur.

Další dvě fotografie zachycují výsledky experimentace dětí s různými materiály. Děti své obrázky pojmenovaly podle použitých předmětů Plácačka na mouchy (nahore) a Hřeben (dole).

PŘÍLOHA P V: BAREVNÝ DÉŠŤ – FOTODOKUMENTACE PRODUKTŮ

Na fotografiích můžeme vidět rozdílnou práci dětí. Každý zachytil barevný déšť, tak jak si ho představoval.

PŘÍLOHA P VI: MALBA ČAJEM – FOTODOKUMENTACE PRODUKTŮ

Fotografie zachycující práce dětí vytvořené pouze pomocí čaje a čajových sáčků.

PŘÍLOHA P VII: ZAMRZLÉ OKNO – FOTODOKUMENTACE PRODUKTŮ

Děti své výtvary pojmenovaly podle toho, co jim připomínaly. Horní obrázek dostal jméno Andělé, spodní obrázek Trojlístek.

PŘÍLOHA P VIII: KORÁLKY – FOTODOKUMENTACE PRODUKTŮ

Na fotografii je zachycen výsledek výtvarného experimentu, kde stopy na papíře jsou vytvořené pomocí korálek. Autorkou je děvče, které při výtvarném experimentu s obálkou spíše otáčelo a hmatem zkoušelo najít korálky a různě je v obálce mačkalo.

PŘÍLOHA P IX: RÝHY – FOTODOKUMENTACE PRODUKTŮ

Chlapec, který je autorem obrázku zachyceného na první fotografii jej nazval jako Les.

Dívka, která při výtvarném experimentu zhotovila výtvor zachycený na druhé fotografii, jej pojmenovala Louka.

PŘÍLOHA P X: NÁZOR UČITELKY NA VYUŽITELNOST VÝTVARNÉHO EXPERIMENTU V MATEŘSKÉ ŠKOLE

Využití výtvarného experimentu v mateřské škole vidím jako pozitivní a přínosné.

RVP pro předškolní vzdělávání klade velký důraz na prožitkové učení. Takto získané informace dětem lépe utkvívají v paměti. Zprostředkovat dětem prožitkové učení lze různým způsobem. Zejména pokusy a experimenty děti nesmírně baví. Jakýkoliv experiment ve své podstatě nabízí prostor pro svobodnou práci s materiálem. Výtvarný experiment poskytuje prostor pro práci s výtvarnými prostředky, otvírá možnosti uplatňovat vlastní řešení, využívá netradiční spojení materiálů. Nezaměřuje se na výsledný produkt, nesleduje konkrétní cíl, cílem je zde rozvoj fantazie - například hra s linií, tvarem, prostorem. Neměl by být zatížen tlakem na správnost, obavou o kvalitu výsledku. Často využívá prvku náhody, překvapení, tajemství. Je to proces s otevřeným koncem, který umožňuje dopustit se chyby jako součásti objevování. Poskytuje příležitost zapojit představivost, improvizaci, kreativitu.

Kreativita je něco, čeho je schopno každé dítě. Rozdílná je jen její míra. Některé děti se při výtvarné výchově nedokážou uvolnit, bojí se opustit běžné výtvarné techniky, materiály, šablony. Výtvarný experiment může pomoci překonat dětem zábrany, vede k přímému rozvoji jejich tvořivosti. Někdy zafunguje náhoda, jindy odvaha, nic není špatně. Děti získávají sebevědomí, nové zkušenosti, zažívají radost z úspěchu, případně i zklamání z nezdaru – učí se tak překonávat překážky, snášet důsledky chyb. V neposlední řadě si děti upevňují manipulační a technické dovednosti, učí se spolupracovat s vrstevníky i s dospělým. Překážkou rozvoje kreativity může být například: nedostatečná nabídka materiálu, předem známý výsledek, opakování daného vzoru, postupu, používání šablon a předloh, nedostatek času, téma, které nenutí děti přemýšlet. Výtvarný experiment napomáhá plnit zejména tyto dílčí cíle:

Rozvíjí a zkvalitňuje výtvarné vyjadřování

Napomáhá osvojení výtvarných poznatků, zkušeností a dovedností

Rozvíjí fantazii, vkus, citlivost pro barvu, tvar, materiál

Seznamuje s netradičními materiály, střídáním technik a nástrojů

Napomáhá zlepšování motoriky rukou při práci s materiály a nástroji

Na samotnou konkrétní práci s dětmi je třeba se dobře připravit i přesto, že činnost nesměřuje ke konkrétnímu výsledku. Zvláště důležitá je motivace dětí k činnosti, jejich vtažení do děje. Někdy je vhodné využít „ čarodějnické téma“ – například děti připravují kouzelné lektvary z potravinářských barev a pozorují, jak se jednotlivé barvy prolínají, mění v jiné. Jindy je námětem krajina ve snu, podmořský život, vesmír, rostliny. Pedagog musí ovládat různé, zejména netradiční výtvarné techniky, které plánuje využít – například prstomalbu, lití nebo foukání barev, frotáž, koláž, batiku, tisk a připravit dostatek vhodného materiálu. Všechny techniky jsou přizpůsobeny a odstupňovány vzhledem k věkovým odlišnostem dětí. Výsledkem činnosti je kromě konkrétního výtvoru, uvolnění, zážitek radosti z objevování.

Hotové výtvarné práce využíváme k estetické úpravě interiéru i exteriéru mateřské školy a následně je také vystavujeme na určeném místě přístupném rodičům i veřejnosti.

Prostřednictvím výtvarného experimentu děti zkoumají svět, získávají potřebné klíčové kompetence, které jsou předpokladem dalšího rozvoje a vzdělávání dětí. Inspiraci pro výuku je možno najít v publikacích a seminářích zaměřených na výtvarnou výchovu a v neposlední řadě na internetu.